הלכה · מחברי זמננו · קיצור ילקוט יוסף

קיצור שע ילקוט יוסף החדש - חושן משפט

הרב יצחק ב"ר עובדיה יוסף

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קיצור שע ילקוט יוסף החדש - חושן משפט

הרב יצחק ב"ר עובדיה יוסף

מקור הטקסט: אורייתא

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קיצור-שע-ילקוט-יוסף-החדש-חושן-משפט/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה 38-202611151759v של הספרייה.

תוכן העניינים

הלכות דיינים 4
סימן א, ג - קצת מהלכות דיינים 4
סימן ד - מתי אדם עושה דין לעצמו 5
סימן ה' - באיזה יום דנין 5
סימן ז, ח - מי ראוי לדון, ושלא למנות דיין שאינו הגון 5
סימן יב - דין פשרה 7
סימן יד - ללכת אחר הנתבע 8
סימן כה - דיין שטעה, ודין בית דין גדול לערעורים, וקבלת הוראות מרן בחושן משפט 9
סימן כו - שלא לדון בבתי משפט של גוים או של חילוניים 11
סימן כז - שלא לקלל דיין ולא שום אחד מישראל 14
הלכות עדות 15
סימן כח, לח - הלכות עדות 15
הלכות הלוואות 18
סימן לט, עד - קצת מהלכות הלוואות . . 18
סימן סז - הלכות שמיטת כספים 21
הלכות טוען ונטען 28
סימן עה, צו - קצת מהלכות טוען ונטען .28
דיני גורל 30
סימן קעג - דיני גורל 30
דיני מקח וממכר 31
סימן קפט, רכו - קצת מדיני מקח וממכר 31
הלכות אונאה שאלה ופקדון 36
סימן רכז, רמ - קצת מהלכות אונאה שאלה ופקדון 36
הלכות שלוחין 38
הלכות שלוחין 38
מהלכות מתנה 39
מהלכות מתנה 39
הלכות אבידה ומציאה 40
סימן רנט, רעא - קצת מהלכות אבידה ומציאה 40
הלכות פריקה וטעינה 44
סימן רעב - מהלכות פריקה וטעינה 44
הלכות נחלות - ירושה 45
סימן רעו, רפט - קצת מהלכות נחלות - ירושה 45
דיני ירושה בקטן 46
הלכות גניבה וגזילה 47
סימן שע - הלכות גניבה וגזילה 47
הלכות שמירת הנפש 52
סימן תכ, תכו - הלכות שמירת הנפש ... 52
סימן תכז - קצת מהלכות מעקה 55
עוד בעניני חושן משפט 59
עוד בעניני חושן משפט 59

מהדורת התשס"ז
מו"ר הרה"ג יצחק יוסף שליט"א

הלכות דיינים

סימן א, ג - קצת מהלכות דיינים

א
בזמן הזה, הדיינים דנים דיני הודאות והלוואות וכתובת אשה, וירושות ומתנות ומזיק ממון חבירו, שהם דברים המצויים תמיד ויש בהם חסרון כיס. ואדם שחבל בחבירו, אין מגבים דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל, נזק, צער ופגם ובושת וכופר, אבל שבת וריפוי מגבים. [שלחן ערוך חושן משפט סימן א' סעיף א-ב].

ב
אין בית דין פחות משלשה, וכל שלשה נקראים בית דין, והם דנים את האדם בעל כרחו, ופחות משלשה אין דיניהם דין, אפילו לא טעו, אלא אם כן קבלום בעלי דינים. [ש"ע סימן ג].

ג
במקום שעל פי חוקי הממשלה צריכים לצרף עם שני דיינים עורך דין מחלל שבת ואינו בקי בהלכה כלל, להרכב בית הדין, אין לדיינים לצרפו להרכב שלשה, ואסור לשבת עמו בדין. [יביע אומר חלק ב' סימן א].

ד
יש מקומות שעל פי חוקי הממשלה הרכב של בית הדין צריך להיות באופן שיושבים בו שלשה חכמים ושני עורכי דין. והעורכי דין הם חילוניים לגמרי ועמי הארץ, מותר לתלמיד חכם לשבת בבית דין כזה לשפוט בין איש לאשתו, דלגבי דיינים לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. [יביע אומר ח"ב חו"מ סי' ב'. וכתב שם לסמוך על דברי הקצות, הנתיבות, ורעק"א]

ה
אדם שחבל בחבירו, בזמנינו אין הדיינים מגבים נזק וצער, ומחייבים אותו רק שבת וריפוי. ודעת הרמ"א שאף ריפוי ושבת אין מגבין, ואם התובע והנתבע ספרדים, אין הנתבע יכול לומר קים לי כדעת הרמ"א שאין מגבים אפילו ריפוי ושבת, אלא על הדיינים לפסוק להם כדעת מרן שקיבלנו הוראותיו. [יביע אומר חלק ט' חושן משפט סימן ה דף תלג].

סימן ד - מתי אדם עושה דין לעצמו

א

ראובן שגזל ממנו שמעון סכום כסף, ואין לו עדים על כך, ופעם שכח אצלו שמעון חפץ ששויו קרוב לסכום הכסף שנגזל ממנו, מותר לראובן להחזיק בחפץ לעצמו תמורת הכסף, או למוכרו וליטול התמורה לעצמו, באופן ששמעון ידוע כאדם תקיף ואלם, ואין ביכולתו של ראובן לתובעו בבית דין ולדון עם התקיף ממנו. [יביע אומר ח"ו חו"מ סי' א. ושם אות ב' אם מותר לעכב הפקדון של חבירו בידו עבור חוב שחייב לו, שיש בזה מחלוקת בין התלמוד והזוהר]

סימן ה' - באיזה יום דנין

א

אין דנים דין בשבת או ביום טוב, שמא יבואו לידי כתיבת פסק הדין בשבת. וגם סידור הטענות לבד לפני הדיינים, אסורה. אבל דיין ששמע את טענות הבעלי-דין מערב-שבת, ורוצה לעיין בספרי הפוסקים כדי לדעת מסקנת ההלכה, אין שום איסור בדבר. וכן הבעלי דין עצמם, או טוען רבני, הרוצים לעיין בספרי הפוסקים כדי לסדר טענותיהם בהלכה בפני בית הדין, אין בזה איסור. אולם לסדר את הטענות ללא עיון בדברי הפוסקים, אין להקל, משום ממצוא חפצך ודבר דבר. אבל אם עברו ודנו בשבת ויום טוב, דינן דין. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' סימן שלט סעיף ט].

ב

יש אומרים שבכלל איסור דין בשבת אסור לתפוס אדם ולחובשו בבית הסוהר בשבת. ומכל מקום במקום עיגון, וכגון שיש חשש שלא ימצאו את הבעל אם לא יתפשוהו במחבוש בשבת, לכולי עלמא מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' סימן שלט סעיף י].

ג

אין דנין בקביעות בערב שבת ובערב יום טוב, ואם הזמינו את הבעל דין לבוא לבית דין, אין צריך לבוא. ואפילו הזמינו לבא אחר שבת ויום טוב ולא בא, אין קונסין אותו.

סימן ז, ח - מי ראוי לדון, ושלא למנות דיין שאינו הגון

א

רשאים גדולי העיר להעמיד דיין לדון ולהורות אף שעדיין לא הגיע לארבעים שנה. וכן תלמד חכם שחיבר ספר בהלכה רשאי להוציאו לאור טרם מלאת לו ארבעים שנה. [יביע אומר חלק ד' חושן משפט סימן א סק"ה]

ב

אם יש לפנינו שני מועמדים לכהן כדיינים, ויש רק מקום פנוי אחד, יש להעדיף בזמנינו דיין שהוא בקי בתשובות הגאונים והאחרונים ובעל הבנה ישרה, על דיין שהוא חריף ומפולפל מאד. שגם בזמן הזה שהספרים מצויים סיני עדיף מעוקר הרים. וצריך הדיין ללמוד את הטור והבית יוסף, ולא די לו בידיעת הש"ס והראשונים. [יביע אומר ח"ז חו"מ סימן א'. ושם בענין מינוי דיינים בימינו, בהא דקי"ל שליחותייהו עבדינן, אי הוי מן התורה או רק מדרבנן. ושם באות ג' אם מותר למנות דיין את קרובו שהוא תלמיד חכם, ולהעדיפו על האחר שהוא גדול ממנו בתורה. ובאות ד' בענין דיין המתמנה על ידי נתינת כסף וזהב לבוחריו. ושם אות ה' לגבי ועדת המינויים לדיינים].

ג

ממזר, ואפילו שלשתן ממזרים, הרי אלו כשרים לדון לכל, וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחד מעיניו, כשר. אבל סומא בשתי עיניו פסול. וכן אשה פסולה להיות דיין, אפילו היא חכמה ביותר.

ד

אסור לדיין לדון מי שהוא אוהבו, אף על פי שאינו שושבינו ולא ריעו אשר כנפשו. ולא למי ששונאו, אף על פי שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו. אלא צריך שיהיו שני בעלי הדין שוים בעיני הדיינים ובלבם. ואם לא היה מכיר את שום אחד מהם ולא את מעשיו, אין לך דיין צדיק כמוהו.

ה

שני תלמידי חכמים השונאים זה את זה, אסורים לישב בדין יחד, שמפני השנאה שביניהם דעת כל אחד מהם לסתור דברי חבירו. וכן כל הפסולים להעיד מחמת קורבה או מחמת עבירה, פסולים לדון. ודיין היודע בחבירו שהוא גזלן או רשע, אין לו להצטרף עמו לדין.

ו

בית דין של שלשה צריך שיהיה בכל אחד מהם ז' דברים: חכמה, ענוה, יראה, שנאת ממון, אהבת האמת, אהבת הבריות להם, בעלי שם טוב.

ז

כל המעמיד דיין שאינו הגון ואינו חכם בחכמת התורה, ואינו ראוי להיות דיין, אף על פי שכולו מחמדים ויש בו טובות אחרות, הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה.

ח

צריכים הדיינים לישב באימה וביראה ובכובד ראש, ואסור לישב ולספר בדברי בטלה בבית הדין, ויראה הדיין כאילו חרב חדה מונחת לו צוארו, וכאילו גיהנם פתוח לו

מתחתיו, וידע את מי הוא דן, ולפני מי הוא דין, ומי הוא עתיד להפרע ממנו אם נטה מקו הדין. וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמתו, אפילו שעה אחת, כאילו תיקן כל העולם כולו, וגורם לשכינה שתשרה בישראל.

ט

קטן פסול לדון, אפילו הוא פיקח ולמד תורה הרבה. אבל מבן י"ג שנים ומעלה, אף שלא הביא ב' שערות אם הוא מפולפל ובקי בחדרי תורה כשר לדון. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמ' שמד]

י

מותר לדיינים לאכול ולשתות בשחרית, לפני הליכתם לביה"ד. ואף על פי שבזוהר הקדוש (פרשת משפטים דף קכב ע"א) איתא, בית דוד דינו לבוקר משפט עד דלא ייכלון ולא ישתון, דכל דיינא דדאין דינא בתר דאכיל ושתי לאו דיינא דקשוט הוא, דכתיב לא תאכלו על הדם, אזהרה לדייני דלא ייכלון עד דדייני דינא. הא בממונא, וכל שכן בדיני נפשן דבעו דייני לאסתמרא דלא למידן דינא אלא קדם דאכלו ושתו. ע"כ. מכל מקום הגמרא שלנו חולקת על זה, דהא בסנהדרין (סג.) ילפינן מקרא דלא תאכלו על הדם לענין דיני נפשות בלבד. [וע"ע במו"ק יד:]. והלכה כהגמרא שלנו כשהיא חולקת הזוהר הקדוש. ואפילו לשתות יין לפני שיושב בבית הדין לדון דיני ממונות מותר מן הדין, כמבואר בתוס' סנהדרין (מב.). וכן פסק מרן בחושן משפט (סימן ז' סעיף ה). ואף שלכתחלה יש לחוש לדברי המדרש רבה (פרשת נשא) שאוסר שתיית יין, אבל אכילה ושתיה בעלמא מותר בלי שום פקפוק. [יביע"א ח"ד חאו"ח סי' יא סקי"א]

סימן יב - דין פשרה

ג

אף על פי שפשרה שנעשית על ידי בוררים אין דינה כמחילה, שהמחילה אינה צריכה קנין (ע' בחלק ג' סי' ב' אות א), ואילו פשרה צריכה קנין, כדאיתא בסנהדרין ו. מכל מקום אם לאחר שפסקו הבוררים לפשר בין הצדדים, קיבל עליו הנתבע את הדין, וקיים בשטר בעדים בלי קנין, אינו יכול לחזור בו. וכל זה באופן שנכתב בשטר הבוררות בלשון חיוב, או הודאה, אבל אם הבוררים כתבו השטר בעצמם, אף שכתבו בו ונתפייס פלוני הנתבע בפשרה, כל שלא היה שם קנין יכול לחזור בו. [יביע אומר חלק ה' חושן משפט סימן א סק"ה]

ב

שוחט עופות לצבור שהעידו אודותיו שהוא עומד ושוחט אחר חצות היום, ומקבל כסף כמעשהו בחול, ובתחלה השוחט נשבע בחי ה' שזה שקר, ואחר שחזרו והעידו בפניו הודה שקיבל כסף ביום טוב, ויש בדבר חילול ה' ששוחט מקבל כסף ביום טוב. והשוחט

איים על הדיין ואף שכר גוי לפגוע בדיין ולהורגו ח"ו, העיקר לדינא שרשאי הדיין להסתלק מן הדין כל שיש חשש סביר של סכנה בדבר, שרק בסתם חשש בעלמא אין לדיין לחשוש שמא יהרגנו בעל דבר, אבל כשיש ספק ממש, וכגון שכבר עשה מעשה להביא גוים מרצחים לעזור לו, הרי אין לך דבר העומד מפני פיקוח נפש. ולא אמרה תורה ולא תגורו מפני איש רק היכא דלא ברי היזקא. ומכל מקום אין להתיר לשוחט הנז' לשחוט לרבים. [יביע אומר חלק ט' חלק חושן משפט סימן ב].

סימן יד - ללכת אחר הנתבע

א

תלמיד חכם התובע לדין את שותפו שאינו ת"ח, גם בזה התובע הולך אחר הנתבע, ורק אם הוא רבו מובהק צריך התלמיד ללכת אחר רבו התובע. [יבי"א חלק ב' חו"מ סימן ד' סק"ד. וכמו שכתב כן התומים (סי' יד). ודלא כמ"ש הגר"י ידיד בספר תורת חכם (סימן ח'), שבכל תלמיד חכם תובע, צריך ללכת אחריו כיון שחייבים בכבודו]

ב

אשה שנישאת לבעלה בעירו, ולאחר זמן נעשה ביניהם דין ודברים, והאשה נסעה לבית הוריה, והבעל תובע בבית הדין, האשה חייבת ללכת אחר בעלה, אף על פי שהוא התובע, מפני שחייבת בכבודו, וכדקיימא לן (ביו"ד סימן רמ סעיף ה) שאם יש דין ודברים בין האב לבנו, חייב הבן ללכת אחר אביו אף על פי שהבן הוא הנתבע, מפני שהוא חייב בכבודו. וכמו שכתב המהרשד"ם (חו"מ סימן קג ושפו), שאם עסק המשא ומתן נעשה בעירו של התובע, ואחר כך פשט לו הנתבע את הרגל ונסע לעיר אחרת, פשוט שאם יש יכולת ביד בית הדין להביאו למקום התובע, צריכים להביאו להתדיין שם. והוא הדין כאן שמקום הנישואין קובע בזה. [יביע אומר חלק ב' חושן משפט סימן ד'. ועיין עוד בשו"ת האלף לך שלמה אבן העזר סימן קיח. ובשו"ת דברי מלכיאל חלק ג' (סימן קסז וח"ד סימן קמח). ע"ש].

ג

ואמנם אשה שנתגרשה מבעלה לאחר שהיו גרים בירושלים שנים רבות, ונולדו להם שם ילדים, ולאחר גירושיה הלכה עם ילדיה להתגורר בחיפה אצל קרוביה, והאב הגיש תביעה בביה"ד ירושלים על גובה המזונות לילדים, והאשה טוענת שאין ביכולתה לנסוע לירושלים, ושהיא מוכנה להתדיין עמו בביה"ד חיפה, הצדק עם דבריה, ועל הבעל להתדיין עמה בחיפה. [יביע אומר ח"ז חחו"מ סימן ד. ודן שם דלכאורה עליה לבוא לביה"ד ירושלים, כיון שנישואיה היו בירושלים, וכן הילדים נולדו בירושלים, ועליהם תסוב תביעתו, וכמ"ש כיו"ב המהרשד"ם [בחו"מ סי' קג] שאם היה העסק של משא ומתן בעיר אחת, והנתבע אח"כ הרחיק נדוד, בזה הנתבע הולך אחר התובע, והסכימו לזה האחרונים. אך אחר שקלא וטריא העלה שיש

להתחשב עם טענת האשה שבגלל טיפולה בילדים הקטנים אין באפשרותה להניחם לנפשם ולבא להתדיין בירושלים, שהיא טענה צודקת, לכן על הבעל להגיש תביעתו בביה"ד חיפה].

סימן כה - דיין שטעה, ודין בית דין גדול לערעורים, וקבלת הוראות מרן בחושן משפט

א

מה שהקימו בזמן הזה בית דין לערעורים, לא שייך בזה כל בי דינא בתר בי דינא לא דייקי, דהאידנא דלא בקיאי כל כך, דייקינן בתר בי דינא. [יבי"א ח"ב חו"מ סי' ב סק"ח. והביא דברי הרדב"ז שכתב שדוקא בזמנם אמרו כן, אבל האידנא דייקינן ודייקינן, וכ"כ בתשו' הרשב"א דהאידנא דלא בקיאי כ"כ בדיינים, דייקינן בתר בי דינא, וכ"ש בזמנינו. וכ"כ מהר"ח פלאג'י בשו"ת סמיכה לחיים (סי' ט) שבדורות הללו לא אמרינן בי דינא בתר בי דינא לא דייקי. והביא חברים לסברת הרדב"ז הנ"ל, וכן העלו גדולי הדור של זמנינו]

ב

שלשה חכמים היושבים בדין, ואחד סבור שהשנים שעמו טועים בפסק שלהם, אינו רשאי לומר איני יודע כדי שיוסיפו הדיינים, אלא יודיע להם את דעתו, ואם רבו עליו חבריו, יפסקו ברוב דיעות. אבל אם השנים שעמו אינם תלמידי חכמים כראוי, ורואה שעל פיהם יוצא משפט מעוקל, רשאי לומר איני יודע כדי שיוסיפו הדיינים, ואין בזה משום מדבר שקר תרחק, מאחר שכוונתו להוציא הדין לאורה. [יביע אומר חלק ב' חלק חושן משפט סימן ג'].

ג

אף על פי שיש הרבה ספיקות וספיקי ספיקות לחיובא, מצי המוחזק למימר קים-לי. [שו"ת יביע אומר ח"ג (חאהע"ז סי' ג' אות לב, וסימן טז אות כט). ושם אם הבעל נחשב כמוחזק במזונות].

ד

אמרינן טענת קים-לי לענין להיפטר משבועה. [שו"ת יביע אומר ח"ה (חושן משפט ס"ס ד).].

ה

אין המוחזק יכול לטעון "קים-לי" נגד מה שנפסק בשלחן ערוך, אפילו הרבה אחרונים חולקים עליו, מאחר שמרן הוא מרי דאתרין ומפיו אנו חיים, וקבלנו הוראותיו ככל אשר יאמר כי הוא זה, וכן ראוי להורות. [שו"ת יביע אומר חלק ב' (חלק אה"ע סימן ח אות ו), וחלק ה' (חלק יו"ד סימן ח אות ד), וחלק ו' (חלק חו"מ סימן ג), ובח"י (חו"מ סימן א), ובשו"ת יחוה דעת ח"ה (עמוד שיב). ע"ש].

ו

יש אומרים שיכולים לומר קים-לי נגד מה שכתב מרן בתשובה, אף על פי שקבלנו הוראות מרן גם במה שכתב בתשובה. אולם הסכמת רוב האחרונים שכאן בארץ ישראל אין המוחזק יכול לומר קים לי נגד מה שפסק מרן בתשובה, שקבלת דברי מרן באה מפני שהוא המרא דאתרא בכל גלילות ארץ ישראל, ובכלל מה שקבלנו הוראותיו הוא גם מה שכתב בתשובה. וכן ראוי להורות. ולכל היותר יש לעשות פשרה הקרובה לדין. ולכן אין המוחזק בממון יכול לטעון קים לי נגד מה שפסק מרן בתשובה, ומוציאים מן המוחזק על סמך פסק מרן בתשובה. ושכן העידו גאוני ירושלים רבים שהמנהג בירושלים שלא לומר קים לי נגד פסק מרן בתשובה. [יביע אומר ח"ב (חאו"ח סי' כה אות יא). שו"ת יביע אומר ח"ט, ושם (חחו"מ סי' א') הדר תבריה לגזיזיה, והעלה שאין לומר קים לי נגד מה שמרן כתב בתשובה או בבית יוסף, אחר שקיבלנו הוראותיו גם במה שכתב בתשובה ובבית יוסף. וזה דלא כמו שכתב בשו"ת יביע אומר הנ"ל. ומשנה אחרונה עיקר. וכן הוא ביביע אומר ח"י חו"מ סי' א' עמ' תכז]

ז

יש אומרים שבדיני ממונות יכול המוחזק לטעון "קים-לי" נגד מה שכתב מרן בבית-יוסף, אם הדין הושמט בשלחן ערוך. ויש חולקים ואומרים דגם באופן כזה אין לומר קים לי נגד מה שכתב מרן בבית יוסף. [שו"ת יביע אומר חלק ג' (חלק אבן העזר סימן טז אות ל') ובחלק ז' (חלק חושן משפט סימן ה' אות ב') דן אי אמרינן קים לי נגד מה שכתב מרן בבית יוסף ובתשובה, וכלל ב' הדברים בחדא מחתא. ומשמע מדבריו דלא אמרינן קים לי נגד מה שכתב בבית יוסף. אך בחלק י' (חלק חושן משפט סימן א') כתב בפשיטות שאין לומר קים לי נגד מה שכתב מרן בב"י. וכפי הנראה חזר בו ממה שכתב בחלק ג'. ומה שכתב בחלק ג' הנז' לפטור את הבעל ממזונות על סמך זה דאמרינן קים לי נגד מה שכתב מרן בבית יוסף, כנראה שהיו לו עוד טעמים, בבחינת אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. ורק לענין הקנין בזמן הזה, שהחתן מקבל קנין גמור על כל שיעבודי הכתובה, בזה כתב לומר קים לי נגד הב"י. וכן משמע מהמפתחות שבסוף הספר, שרק בנקודה של שיעבוד על ידי הקנין, בזה נטה לומר קים לי נגד הב"י, אבל איכא התם אריכות בכמה פנים להורות מה שהורה שם. ואיה"נ מטעם זה לחוד אינו יכול לטעון קים לי נגד הבית יוסף].

ח

יש אומרים דאף על גב דקיימא לן דסתם ויש הלכה כסתם לגמרי, בדיני ממונות יכול המוחזק לומר קים-לי כסברת היש אומרים נגד הסתם. אך למעשה מאחר ואין אנו טוענים טענת קים לי נגד מרן, גם בסתם ויש אין לטעון קים לי כסברת היש אומרים, אחר דנקטינן לדינא דהלכה כסתם לגמרי, ואין צריך לחוש להיש אומרים, והוי כסתם מרן בלא חולקים, ומכל מקום ראוי להטיל ביניהם פשרה הקרובה לדין. [שו"ת יביע אומר

ח"ג (חושן משפט סימן ד' אות ח). אולם בשו"ת יביע אומר חלק ט' (חו"מ סי' א' אות ו') הדר תבריה לגזיזיה, וכתב שאין לומר קים לי].

ט

כשמרן כותב יש אומרים ויש אומרים, אף על גב דבאיסור והיתר ובאורח חיים הלכה כיש אומרים בתרא, ואף להקל לכתחלה, מכל מקום בדיני ממונות יכול המוחזק לומר קים-לי כסברת יש אומרים קמא לפטור עצמו. ויש חולקים ואומרים שמאחר ואנו תופסים עיקר כיש אומרים בתרא, אין לומר קים לי נגד יש אומרים בתרא, ולכן ראוי לעשות פשרה הקרובה לדין. [שו"ת יביע אומר ח"ה (חושן משפט סוף סימן ד') ובח"ו (חו"מ סי' ב') ובחלק ח' (חו"מ סי' א')].

י

אומרים קים לי נגד מרן השלחן ערוך כשהתובע ספרדי והנתבע אשכנזי, ומרן הש"ע מחייב את הנתבע, והרמ"א פוטרו, וכן להיפך. [שו"ת יביע אומר חלק ז' (חושן משפט סימן ב')].

יא

אפילו אם אין הנתבע טוען קים לי בית דין טוענים לו. [יביע אומר ח"ז חו"מ סי' ב אות ה' והלאה, אפילו אם אין הנתבע טוען קים לי בי"ד טוענים לו].

יב

אף על פי שאין אנו טוענים קים לי נגד מה שמפורש בשלחן ערוך, ומוציאים ממון מן המוחזק כפסק מרן, מכל מקום אם לאחרונה נגלו לנו ספרי ראשונים, שהיו בכתב יד, ועתה נדפסו ויצאו לאור עולם, ונמצאה בהם הלכה בדיני ממונות לטובת המוחזק שלא כפסק מרן, כל שיש בסך הכל שני ראשונים כאלה שפסקו לטובת המוחזק, מצי לטעון קים לי כהני ראשונים, שאף מרן אילו היה רואה את הראשונים הללו אפשר שלא היה פוסק בהחלט כסברא הנגדית. וכן כתבו כיו"ב האחרונים בכמה הלכות של איסור והיתר. והוא הדין בדיני ממונות, שאין להוציא מן המוחזק אלא בראיה ברורה. אולם במקום שמרן פסק כב' או ג' עמודי הוראה, או כרוב הראשונים המפורסמים, אין לסמוך על כתב יד שלא אחד מן הראשונים, אף שלא היה נגד עיניו של מרן השלחן ערוך. [שו"ת יביע אומר חלק י' (חלק חושן משפט סימן א' עמוד תנד).].

סימן כו - שלא לדון בבתי משפט של גוים או של חילוניים

א

אף על פי שהסמכות החוקית כיום בארץ מטעם הממשלה, לדון בדיני ממונות, היא לבתי משפט חילוניים, הדבר ברור שלפי דין תורתינו הקדושה כל התובע את חבירו בבתי משפט שלהם, גדול עוונו מנשוא, והוא בכלל מה שאמרו על הדן אצל שופט

גוי, שהדן אצלו הרי הוא כמחרף ומגדף, ומרים יד בתורת משה רבינו. ולא שייך בזה דינא דמלכותא דינא, דלא אמרינן הכי אלא במקום שיש תועלת והנאה למלך, מה שאין כן בחוקים ומשפטים של הערכאות שאינם תואמים את ההלכה, ואין בהם תועלת למלך, בודאי שאין לומר בהם דינא דמלכותא דינא. והגאון מהרצ"פ פראנק זצ"ל, כתב בין השאר: שכאשר נתבונן בטעם האיסור לדון בערכאות של גוים, שהוא מפני שהדן בפניהם הוא מייקר שם אליליהם להחשיבם, שנאמר ואויבינו פלילים, שכשאויבינו פלילים זהו עדות לעילוי יראתם, [כמו שפירש רש"י בפרשת משפטים], ולפיכך הדן בפניהם ה"ז רשע וכאילו חירף וגידף והרים יד בתורת משה, כדברי הרמב"ם והש"ע, וא"כ מטעם זה עצמו גם יהודי ששופט ע"פ חוקותיהם, בודאי שהוא גרוע יותר מגוי, שהגוי לא נצטווה לשפוט דוקא ע"פ דת ישראל, אבל יהודי זה שמצווה לדון ע"פ התורה, והוא מתנכר אליה ודן ע"פ המג'לה של העותומנים ושאר חוקי אומות העולם, שעליהם נאמר יוצר עמל עלי חוק, יגודו על נפש צדיק ודם נקי ירשיעו, הרי הוא רשע ומרים יד בתורת משה, וכדברי הרשב"א, הרי הוא הורס חומות הדת ועוקר ממנה שורש וענף והתורה מידו תבקש, והוא הדין למי שהולך להתדיין בפניו. וצר לנו מאוד שחוקים אלה אימצה הממשלה וכן הכנסת, לדון בהם במדינת ישראל, ואין לך עלבון לתורה ולנושאי דגלה יותר מזה, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, מהרה יבוא האדון אל ביתו וישיב שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה. ע"כ. גם החזון איש זצ"ל (סנהדרין סי' ט"ו אות ד') כתב: שהדבר ברור שאין שום נפ"מ בין הדן בפני עכו"ם, לבין הבא לדון אצל שופט יהודי הדן ע"פ חוקים זרים שבדו אומות העולם, ואדרבה הדבר יותר מגונה ששופטים יהודים המירו את משפטי ה' ותורתו הקדושה למשפטי ההבל של הגוים, ואפילו אם יסכימו כל בני העיר על זה, אין שום ממש בהסכמתם, (עיין רמב"ן ר"פ משפטים), ומשפטם חמס עושק וגזל, ומרימים יד בתורת משה. ע"כ. והגריא"ה הרצוג זצ"ל כתב: שכעת כאשר עם ישראל שוכן בארצו, ולדאבון לבנו הוא דן ע"פ חוקים זרים, הדבר חמור אלף פעמים יותר מיחיד או קהלה בישראל שהולכים לדון בערכאות של גוים, כי המבלי אין אלקים בישראל וכו' ח"ו. ומוכח מדברי הרשב"ץ (ח"ב סי' ר"צ), שגם הדנים בערכאות של מוסלמים שאינם עובדי ע"ז, הרי הם בכלל מה שאמרו לפניהם ולא לפני עכו"ם, שכיון שאינם מכירים בחוקי התורה, וטוענים שכבר פקע תוקף דת משה, ולכן דנים הם ע"פ משפטי נביאי השקר שלהם, ההולך לדון בפניהם הרי הוא כבועט בתורת אלקים חיים כפי שקבלנו מדורו דורות עד משה רבינו, ותוצאות מצב מחפיר ומביש זה מי ישורן וכו'. עכת"ד. [יבי"א ח"ב חו"מ סי' א סק"ח. וח"ה חו"מ סימן א' סק"ו]

ב

ואמנם בכל הנוגע למסים ארנונה ומכס יש לקיים את חוקי המדינה, שזה בכלל מה שאמרו "דינא דמלכותא דינא". ואף על פי שיש מי שכתב שלגבי הכנסת שנבחרים בה חלק מהנבחרים שהם מפריצי עמנו, ויש בהם שונאי דת, לא שייך לומר בחוקים שלהם דינא דמלכותא דינא. הנה אין דבריו נכונים, שגם במלך רשע אמרינן דינא דמלכותא דינא. אבל לפי ההלכה אסור להטיל מס על תלמידי חכמים העוסקים בתורה, שהרי הם פטורים מכל מיני מסים, בין מסים הקצובים על כל העיר, ובין על כל איש ואיש, וגזרו בגזרת נידוי חרם ושמתא על כל מי שיגבה מסים מתלמידי חכמים. ואף ריוח שהחכם השיג על ידי משא ומתן מעסקיו, פטור ממס הכנסה ומס ערך מוסף, וכל כיו"ב. [יחוה דעת ח"ה סג. שו"ת יביע אומר חלק ז' חלק חושן משפט סימן י. ושם מי נקרא תלמיד חכם לענין זה, ובדין גביית קמחא דפסחא ושאר ענייני מצוה, אם יכולים ראשי הקהלה לכוף את הת"ח להשתתף במסים אלה].

ג

אשה שתבעה את בעלה למזונות בבית המשפט החילוני, ע"פ עצת עורך הדין שלה, והשופט חייב את הבעל לשלם לה מזונות, ואחר כך דן השופט ביניהם בהסכם גירושין ע"מ שהדירה שהיא על שם שניהם תועבר לזכות הבעל, ואחר שחתמו שניהם על ההסכם, חזרה בה האשה, וכשראה השופט כן, ביטל את חיוב המזונות לאשה, ועתה באה האשה אל בית הדין הרבני בתביעה לחייב את בעלה במזונותיה, ובית הדין האיזורי ברחובות פסק שאין להזדקק לתביעתה, הואיל ופנתה מתחילה לערכאות, וכמ"ש הרמ"א בחו"מ (סי' כו). והאשה ערערה על זה בבית הדין הגדול. ואחר שקלא וטריא בדברי הרמ"א והאחרונים, ובדעת מרן הב"י בזה, העיקר הוא שיש לקבל את הערעור של האשה, ועל ביה"ד לדון בתביעתה למזונות. [יביע אומר חלק ז' חלק חושן משפט סימן ה. ושם אות ב' אם הנתבע שהוא מוחזק בדמי המזונות יכול לטעון קים לי כסברת הרמ"א וסיעתו, ודלא כמרן הב"י, והאריך בדברי האחרונים אם אפשר לטעון קים לי נגד מה שכתב מרן בבית יוסף, ולא הובא בש"ע, ובמסקנא כיון שהשופט פסק כן בשרירות לבו על שלא שמעה האשה בקולו לוותר על חלקה בדירה לטובת הבעל, והרגיש את עצמו נעלב ופגוע, על ביה"ד להציל עשוק מיד עושקו. ובפרט שבזה"ז אין הכל יודעים שדין בית המשפט החילוני כדין הערכאות, ולאו כ"ע דינא גמירי, לכן יש לקבל את ערעור האשה, ולהחזיר את התיק לביה"ד רחובות שידון ויפסוק בתביעת האשה למזונות, וכתורה יעשה].

סימן כז - שלא לקלל דיין ולא שום אחד מישראל

א

המקלל אחד מישראל בשם או בכינוי, או באחד מהשמות שקורים הגויים להקב"ה, אם היה בעדים והתראה לוקה אחת משום לא תקלל חרש. ואם היה דיין לוקה עוד אחרת משום אלהים לא תקלל, וארור הוי לשון קללה.

ב

אסור לקלל גם כל אחד מישראל, כדכתיב לא תקלל חרש, ולמה נאמר חרש, שאפילו זה שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו, לוקה על קללתו. ואמרו בפסיקתא זוטרתא (ויקרא, עמוד 106) לא תקלל חרש, מרבה אפילו בר ישראל שאינו שומעך, קל וחומר לפניו. [וכן הוא ברמב"ם (פרק כו מהלכות סנהדרין), ובספר המצוות שלו (לא תעשה שיז). וכן הוא בסמ"ג (לאוין רט, ריב), ובסמ"ק (קכג קכז), ובספר היראים (קעד וקפד), ובספר החינוך (מצוה רלא), ובשערי תשובה (שער ג' אותיות מו מז). וכ"ה בשלחן ערוך חושן משפט סי' כז]. ואף אם מקלל בלא הזכרת שם ה' אסור מדאורייתא. [ספר החינוך הנז'. ספר החרדים (פרק כד אות יד) והובאו דבריהם בספר יוסף אומץ יוזפא עמוד 354].

ג

כתב הרמב"ם (פרק ו' מהלכות דעות הלכה ח'): המוכיח את חבירו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו וכו', מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל. וכל שכן ברבים וכו', במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחבירו, אבל בדברי שמים, אם לא חזר בו בסתר, מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו, ומחרפים אותו בפניו, ומבזים ומקללים אותו עד שיחזור למוטב, כפי שעשו כל הנביאים בישראל. ע"כ. ואמנם בדורינו אין לנו מי שיודע להוכיח, ולכן אין לקלל גם בדברי שמים וכתב מהר"ח פלאג'י בתוכחת חיים (פרשת שמות דף קפא): לפעמים מקלל אדם בבתו אם יחסר לו איזה דבר, ובפרט נשים כשיחסר להם איזה דבר קטן או גדול אומרים מי שלקח זה יקח אותו מלאך המות ח"ו, והוא עון פלילי, ועיני ראו ולא זר כמה בני אדם בבחרותם עשו ענינים כאלו דרך שחוק, לגזול ולהטמין כדי להכעיס ויצטער חבירו, ומרוב שיחו וכעסו קילל אותם ולא עברו ימים מעטים עד שמתו במבחר ימיהם, ושמור היה בלבי כי הגיע עליהם הקללות, ולכן יזהר כל אדם בזה במאד מאד, כי כל עושה אלה בנפשו דיבר ר"ל. [ילקוט יוסף על הלכות כיבוד אב ואם פרק טו].

ד

יהודי הנשוי לנכריה אין למנותו לשום תפקיד בקהלה, וקהלה שעברה ובחרה איש כזה לתפקיד מנהל של הקהלה, יש להם לחזור בהם מבחירה זו ולבחור אחר במקומו, ויש

לגדור גדר בזה, שהרי אדם זה חייב כרת מדברי קבלה, כמו שנאמר במלאכי, יכרת ה' לאיש אשר יעשנה וכו', בודאי שעל פי הדין אסור למנותו לשום תפקיד ציבורי בקהלה יהודית, ולא עוד אלא שהמסייע למינוי אדם כזה, ולהשארתו בתפקיד רם זה, יוכל לגרום השפעה שלילית ביותר על הנוער של קהלת ישראל, ויבואו לזלזל באיסור חמור זה, ובפרט במקומות כאלה שלדאבון לבנו גדולה הפרצה הנוראה של ההתבוללות והטמיעה בגויים, באופן מדהים, לכן על חברי מועצת הקהלה להקהל ולעמוד על נפשם ועל נפש זרעם, להדיח את האיש הנ"ל ממשרתו. [יביע אומר חלק ו' חושן משפט סימן ג].

הלכות עדות

סימן כח, לח - הלכות עדות

א

אף על פי שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין, זהו דוקא כשהתובע מביא עדים נגד הנתבע לחייבו ממון, אבל אם הנתבע מביא עדים כדי לפטור את עצמו מקבלים העדות שלא בפני התובע. [יבי"א ח"ה חו"מ סי' ב. ואם דין זה שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין הוא מה"ת או מדרבנן, ראה ביביע אומר ח"א חיו"ד סי' א' אות ג'. ובח"ד חאהע"ז סי' ה' אות ב' בד"ה ברם]

ב

ולפיכך אשה שתבעה בבית הדין את בעלה לחייבו במזונותיה, והבעל רוצה לפטור את עצמו בטענה שהאשה עובדת ומרויחה לפרנסתה, מקבלים עדי הבעל שלא בפני האשה, שאינו אלא כפוטר עצמו מחיובו. אבל אם ניתן פסק דין לחייבו במזונות, ועבר זמן מה ולא שילם, וכעת מביא עדים שהאשה עבדה והרויחה בכל משך אותה תקופה, אין לקבל העדות שלא בפניה, שהפסק דין שביד האשה נחשב כאילו הוא גבוי בידה, וכאילו הוא בא להוציא ממנה. [יביע אומר חלק ה' חו"מ סימן ב].

ג

דוקא בממון אין לקבל עדות שלא בפני בעל דין, מה שאין כן באיסור, שכל ישראל נחשבים כבעלי דין לענין איסור. [יבי"א חלק א' חלק יורה דעה סימן א]

ד

מחלל שבת בפרהסיא שעושה יין נסך במגעו, יש אומרים שצריך להעיד בפניו בבית הדין, ואין די בידיעה בעלמא. ויש חולקים. [יביע אומר ח"א יו"ד סי' יא אות טו, וח"ב יו"ד סי' י אות א].

ה
עדים כשרים שהעידו בבית דין, ונבדקו בפוליגרף [מכונת אמת] ויצא שהעדים אינם דוברי אמת, אין בתוצאות הבדיקה כדי לערער נאמנות העדים כלל, ורק ביה"ד יחקור וידרוש היטב את העדים. [שו"ת יביע אומר חלק ז' חלק חושן משפט סימן ח]

ו
כל היודע עדות לחבירו וראוי להעידו, ויש לחבירו תועלת בעדותו, חייב להעיד אם יתבענו שיעיד לו, בין שיש עד אחד עמו, בין שהוא לבדו. בין שיחייב את חבירו בין שיזכה אותו בעדותו. ואם כבש עדותו פטור מדיני אדם וחייב מדיני שמים, שנאמר, והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו. [שלחן ערוך]

ז
עד אחד לא יעיד אלא בדבר של ממון, שמביא לידי שבועה, או בדבר איסור ואפרושי מאיסורא, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד, דאינו אלא כמוציא שם רע לחבירו.

ח
אסור לאדם להעיד בדבר שאינו יודע, אף על פי שאמר לו אדם שיודע הדבר, ואינו משקר. ואפילו אם מצטרף לעוד עד, אין לו להעיד אלא ביודע בעצמו, ולא בשמע מאחר. ואולם אם אחר הזכיר לו שראו יחד את הדבר, ונזכר על ידי כך, יכול להעיד. אבל אם בעל דין עצמו מזכירו, לא יעיד. [שם]

ט
כל זמן שהאדם זוכר יכול להעיד לעולם, ואינו חושש שמתוך שהדבר נתיישן הרבה אינו זוכרו על בוריו.

י
אפילו לא נזכר על העדות אלא מתוך הכתב, שבזמנו כתב אצלו בפנקסו ושכח הדבר, ואינו נזכר אלא אחר שקרא הדבר, יכול להעיד, ובלבד שנזכר בדבר אחר שראה הכתב, ואין זה מפיהם ולא מפי כתבם.

יא
עדים שראו דרך משקפיים באופן ברור, רשאים להעיד, וכן אם נסתכלו היטב דרך משקפת, וראו דמותו של האדם באופן ברור, ויודעים בלא ספק שלא טעו כלל, רשאים להעיד. [ויש מי שאומר שכן הדין בראו באמצעות ראי]. ועל הדיין לחקור על טיב הראייה.

יב
כל הפסולים לדון פסולים להעיד, חוץ מאוהב ושונא שכשרים להעיד, אף על פי שפסולים לדון יחד.

יג
ואלו הן הפסולים להעיד: האחים לא יעידו זה על זה, ולא שניהם ביחד על אחרים, בין אחים מן האב בין אחים מן האם. וכן האב פסול להעיד עם בן בנו. אבל יכול להעיד עם נינו [בן הנכד]. וכן האיש עם אשתו פסולים להעיד. לפיכך אינו מעיד לא לבנה ולא לאשת בנה, ולא לבתה ולא לבעל בתה, ולא לאביה ולא לאמה. ולא לבעל אמה, ולא לאשת אביה.

יד
שני אחים שנתגיירו, מעידים זה לזה, שאין קירבה בגר שנתגייר.

טו
קטן פסול להעיד, אפילו היה חכם ונבון, עד שיביא שתי שערות אחר י"ג שנים גמורות. ואם שהו מלבודקו זמן רב אחר שהיה לו י"ג שנה, ובדקוהו ונמצאו לו שתי שערות, הוא בחזקת גדול משעה שהיה לו י"ג שנה. ואין צריך שיהיה זמן מעת לעת משעה שנולד כדי שיהיה נחשב גדול. ואם נתמלא זקנו אין צריך בדיקה. ואף מוציאין ממון על פי עדותו. ובן י"ג שנה ויום אחד שהביא ב' שערות ואינו יודע בטיב משא ומתן, אין עדותו עדות בקרקעות, אבל במטלטלין עדותו עדות. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שמה].

טז
היה יודע עדות בקטנותו, והעיד בה כשהוא גדול, אין סומכים על עדות זו, אבל יש דברים שסומכים בהם על עדות כשמעיד שהוא גדול, כשראה בקטנות, כגון שמעיד עם אחד גדול שזה כתב ידו של אביו, או של רבו, או של אחיו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שמז]

יז
שוטה פסול לעדות, וכגון מי שנטרפה דעתו אפילו בדבר אחד, אפילו שמדבר ושואל כענין לשאר דברים, הרי זה פסול לעדות.

יח
אשה פסולה לעדות, וכן גוי פסול לעדות, אפילו אם מוחזקים לנו שאינם משקרים. דין עד אחד נאמן באיסורין

א
נאמן אדם לומר [כשהוא גדול] שזכור הוא בקטנותו עד היכן היה תחום שבת, וסומכין על פיו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שמז]

ב
קטן אין לו דין עד אחד נאמן באיסורין לאסור דבר שיש לו חזקת היתר. אבל קטן נאמן לומר בית זה נבדק מחמץ, דכיון שהוא דרבנן [דדי בביטול בעלמא] האמינוהו חכמים בדרבנן. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שמז]

ג
דברים שאין בהם חזקת איסור אלא חששא בעלמא שמא יחליפנו הגוי, או ביין שמא יגע בו העכו"ם, סומכים על הקטן שבא לכלל דעת שמירה האומר שהגוי לא החליפו ולא נגע בו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שמח]

ד
קטן המעיד שהדיח את הבשר לאחר המליחה, קודם הבישול, נאמן, שהרי הדבר בידו להדיח, ובפרט שאיסור דם שמלחו הוא מדרבנן. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שמח]

הלכות הלוואות

סימן לט, עד - קצת מהלכות הלוואות

א
מה שנוהגים להלוות מעות בלי עדים ובלי שטר, אין להם על מה לסמוך, וצריך להקפיד מן הדין להלוות בעדים או בשטר. [שו"ת יביע אומר חלק ז' חלק חושן משפט סימן ז]

ב
החותם על שטר חוב, ואחר כך טען שלא הבין את תוכן השטר, ושלא קראוהו בפניו, אין בדבריו כלום, ומוציאים ממנו מה שכתבו בשטר. [שו"ת יביע אומר ח"ג סימן יג סק"ג. אבן העזר]

ג
אדם שהלוה מעות לחבירו ואחר כך מחל לו שלא בפניו, מחילתו מועילה מדין זכין לאדם שלא בפניו, ואינו יכול לגבות חובו, שמחילה אינה צריכה קנין. ואפילו תפס מוציאין ממנו, ואינו יכול לומר קים לי כמאן דאמר דצריך מחילה בפניו. [שו"ת יביע אומר ח"ג חו"מ סי' ב]

ד
המוחל לחבירו בלבו ולא הוציא בשפתיו, אם גבה המלוה את חובו לאחר שמחל לו בלבו, אין מוציאין מידו. [שו"ת יביע אומר חלק ג' חלק חושן משפט סימן ג']

ה
ראובן שהלוה מעות לגיסו על מנת לקנות דירה, וטרם שיבצע קניית הדירה נספה בתאונת דרכים והשאיר יתומים רכים, ומנהל העזבון מצא בין הניירות שהגיס היה חייב מעות לראובן, ועמד ופרע את החוב ממעות העזבון, מותר לו להחזיק במעות אלה. [שו"ת יביע אומר ח"ו חושן משפט סימן ו]

ו

שטר חוב שכתוב בו ריבית מפורשת, בלא היתר עיסקא, אינו גובה בו את הריבית, אבל גובה בו את הקרן, אפילו מנכסים משועבדים. אבל אם כלל הקרן עם הריבית, השטר פסול, דיש לחוש שיבוא לגבות בו את הריבית.

ז

המלוה את חבירו בעדים, או שהודה בפני עדים שהוא חייב לו, נקרא מלוה על פה, ואינו גובה ממשועבדים. אבל המלוה את חבירו בשטר, גובה מן המשועבדים, אפילו לא כתב אחריות. ואם יש עדים שקנו מידו, גובה ממשעבדי.

ח

שטר חוב שנתבלה בכביסה, וכדומה, והרי הוא הולך להמחק, מעמיד עליו עדים, ובא לבית דין והם עושים קיום לשטר.

ט

מי שהילוה לחבירו בשטר, והשטר אבד, אם העדים קיימים, אף על פי שקנו מידו, אם טוען שפרע, אפילו בתוך זמנו, הרי זה נשבע שבועת היסת כדין מלוה על פה. ולכן אם קרע את השטר או שרפו, אפילו אם היה השטר יוצא מידי אחר והלוה טוען ממני נפל אחר שפרעתי, אף על פי שהוא בתוך זמנו נשבע היסת ונפטר.

י

שטר שהמלוה הפקידו אצל אחר, ויוצא מתחת ידי הנפקד, אין הלוה נאמן לומר פרעתי וממני נפל.

יא

המוציא שטר חוב על חבירו, כל זמן שהשטר לא נתקיים יכול הלוה לומר מזוייף הוא, ומעולם לא צויתי לכותבו. ואפילו אם מודה ואומר אמת שצויתי לכותבו אבל פרעתיו, או שטר אמנה הוא [להראות שכביכול יש למלוה כסף], נאמן במגו שהיה אומר לא היו דברים מעולם. וישבע היסת ויפטר. ואם קיימו אח"כ המלוה בבי"ד, הרי הוא כשאר השטרות. ויש אומרים שאם יש בו נאמנות למלוה, לא נאמן לומר פרעתי. ויש חולקים.

יב

אסור להשהות שטר פרוע בתוך ביתו, אבל מותר להשהות שטר של מנה אף שאינו חייב אלא חמשים, והוא שיכתוב שובר שפרע חמשים. דיני הלואה לקטן ומקטן

א

המלוה מעות לקטן פחות מגיל שש, אפילו אם הלוהו לצורך מזונותיו, אין נפרעים ממנו. אבל אם הקטן הגיע לעונת הפעוטות אם ידוע שלוה לצורך מזונותיו נפרעין ממנו. ואם אין ידוע שלוה לצורך מזונותיו, אין נפרעין ממנו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שמח]

ב
גדול שלוה מעות מקטן יותר מגיל שש, חייב להחזיר לו את דמי הלוואתו. [שם עמ' שנ]

ג
קטן שהגיע לעונת הפעוטות שהלוה מעות לגדול, או גדול המלוה מעות לקטן שהגיע לעונת הפעוטות לצורך מזונותיו, בשנת השמיטה צריכים לעשות פרוזבול כדי ששנת השמיטה לא תשמט את ההלואה. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנ]

ד
יתומים קטנים שיש להם מלוה על אחרים, אינן צריכים פרוזבול. [ילקו"י דיני חינוך עמוד שנ]

ה
מי שחייב עצמו בקנין, ואמר לעדים שיכתבו ויתנו בידו, וכן עשו, ומסר לו החייב השטר, זכה. ואמנם עדים שראו קטן שקנו מידו, לא יכתבו עליו שטר. כי הקנין של הקטן אינו כלום. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנא]

ו
המוציא שטר חוב על חבירו, כל זמן שהשטר לא נתקיים יכול הלוה לומר שהוא מזוייף. ואם העד שחתום על השטר מת, יכול הבן להעיד על כתב יד אביו אחר שיגדיל, ולהצטרף עם עוד עד אחר, ולומר שזה כתב ידו של אביו. ואפילו אם אביו מת בעת שהבן היה קטן. וכן יכול להעיד על כתב יד של אחיו או של רבו שראה בקטנותו. ויש אומרים דדוקא אלו שרגיל עמהם, אבל על כתב יד אחר אינו נאמן להעיד בגדלו שהכיר אותו בקטנותו. [שם]

ז
עדים החתומים על השטר שאמרו שהלוה היה קטן באותה שעה, אינם נאמנים. [שם שנא]

ח
שטר שיש בו נאמנות אינו גובה מיתומים קטנים, כי אולי כשיגדלו ימצאו שובר או עידי פרעון. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנא]

ט
לוה שמחל על ההלואה שחייבים לו אחרים שלא בפני הלוה, אפילו אם מחל בפני קטן, מחילתו מועילה, ואינו יכול יותר לגבות את חובו.

י
מי שפירנס יתום והיה מכוין לשם מצוה, וכשהגדיל תבע ממנו את הסך שפירנסו, פטור מלשלם, אפילו אם היו ליתום נכסים באותה שעה. ואמנם אם פירש שהוא זן אותו דרך הלואה, חייב לשלם את כל הוצאותיו. אולם אם היה היתום סמוך על שלחן בעל

הבית שהשתדל בכל צרכיו כמו אפוטרופוס, אפילו אם פירנס אותו בסתם חייב היתום כשיגדיל לשלם לבעל הבית את כל הוצאותיו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנב]

סימן סז - הלכות שמיטת כספים

א

מצות עשה להשמיט את המלוה בשביעית, שנאמר: מקץ שבע שנים תעשה שמטה, וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו, לא יגוש את רעהו ואת אחיו, כי קרא שמטה לה'. לפיכך התובע חוב שעברה עליו שנת השביעית [כשמלוה לא עשה פרוזבול] עובר בלא תעשה, שנאמר: לא יגוש את רעהו ואת אחיו. [ובזמן הזה ראה סעיף ג'].

[ילקוט יוסף על הלכות שביעית פרק כד ס"א]

ב

אף על פי שאדם המשמט את חובו מקיים מצוה, [ובזמן הזה מדברי סופרים] עם כל זה אין מברכים בעת שאומר המלוה משמט אני, מכמה טעמים. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"ב]

ג

אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג, שאז הקרקעות שבים לבעליהם ללא תשלום, שנאמר: וזה דבר השמטה שמוט, בזמן שאתה משמט קרקעות [ביובל], אתה משמט כספים בשביעית בזמן שאין אתה משמט קרקעות אין אתה משמט כספים. ובזמן הזה אין היובל נוהג, שהרי נאמר וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, שכל יושביה עליה, והואיל ובזמן הזה אין כל ישראל נמצאים בארץ ישראל, אין היובל נוהג, ומכיון שאין היובל נוהג אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה. ומכל מקום שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה מדברי סופרים. ושמיטת כספים נוהגת גם בחוץ לארץ.[ילקו"י שביעית פרק כד ס"ג]

ד

אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה, שנאמר מקץ שבע שנים תעשה שמיטה, ושם הוא אומר מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות, מה שם אחר שבע, אף שמיטת כספים אחר שבע. לפיכך המלוה את חבירו אפילו בשביעית עצמה גובה והולך חובו במשך כל השנה. ומיד כששקעה החמה בליל ראש השנה של מוצאי שביעית אבד החוב. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"ד]

ה

שביעית משמטת את המלוה, בין מלוה שבעל פה ובין מלוה שבשטר, ואפילו מלוה בשטר שיש בו אחריות נכסים משמטת. ואם עברה שביעית אינו יכול לתבוע את חובו משום לא יגוש את רעהו. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"ה]

ו

אפילו אם הלוה נתן למלוה לפרעון חובו צ'יק על החשבון שיש לו בבנק, הרי זה משמט [אם לא עשה פרוזבול], שכל שמחוסר גוביינא, הרי זה משמט. ונראה שאפילו צ'יק בנקאי כיון שמחוסר גוביינא הרי זה משמט. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"ו]

ז

המלוה את חבירו על המשכון אינו משמט בשביעית, מה שכנגדה משכון ויש אומרים שאף היתר על המשכון אינו משמט. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"ז]

ח

הקפת החנות אינה משמטת, ואם זקף את החוב עליו במלוה משמטת.[שם פרק כד ס"ח]

ט

המשאיל לחבירו מיני פירות או בקבוקי יין ושמן וכיוצא בזה, כיון שאין השאלה חוזרת בעינה, נחשב כהלואת כסף והשביעית משמטתו. לפיכך אשה שהשאילה לשכנתה ככרות לחם או בקבוקי שמן או מספר ביצים וכדומה, ועברה עליהם שביעית, אינה יכולה לתבוע ממנה דבר, שהשביעית משמטת. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"ט]

י

דיני שמיטת כספים חלים רק כאשר המלוה והלוה הם יהודים, אבל בנכרי אין דין שמיטת כספים, שנאמר: לא יגוש את רעהו ואת אחיו, רעהו פרט לאחרים, אחיו פרט לגר תושב. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"י]

יא

מי שיש לו עיסקא משל חבירו, שביעית משמטת פלגא שהיא מלוה. והיינו, שנתן סחורה לחבירו למחצית שכר, ונותן לו שכר עמלו, דקיימא לן דחצי הוי פקדון וחצי הוי הלואה, מחצית ההלואה משמטת. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"יא]

יב

מי שהיה שותף עם חבירו והיו מתעסקים בסחורות ובשטרות, ונשאר ביד אחד מהשותפים, אין שביעית משמטתו, שאין שביעית משמטת אלא מלוה. [ילקו"י שביעית פכ"ד י"ב]

יג

ערב שפרע למלוה וקודם שפרע הלוה הגיע שנת השמיטה, משמט, ואין הלוה משלם לערב. [אלא אם כן עשה פרוזבול]. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד' סעיף יג]

יד

מי שחייב ממון לחבירו ונשבע לשלם לו כל דבר שהשביעית משמטת פטור גם כן מלשלם מכח השבועה, דלא נשבע לשלם רק כל זמן שחייב ממון. [ילקו"י שביעית פרק כד סעיף יד]

טו
ראובן שתבע את שמעון שנתן לו הלואה וחייב לו סך מסויים, וחבירו כפר, והביא עדים וחייבוהו בית דין וכתבו לו פסק דין, הוי כגבוי ואינו משמט. ואפילו אם עדיין לא כתבו פסק דין רק פסקו הדין, משמט החוב. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף טו]

טז
המגרש את אשתו קודם השמיטה, ועדיין לא הספיק לשלם לה את סך כתובתה, אין כתובתה נשמטת. ואם פגמתה או זקפתה עליו במלוה משמטת. [ילקו"י שביעית פרק כד סט"ז]

יז
נשים שייכות במצות שמיטת כספים, ואם משמטת את הלואתה מקיימת בזה מצוה מן התורה. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף יז]

יח
אדם הנמנע להשמיט את הלואותיו, או שעבר ולא עשה פרוזבול בערב ראש השנה ואינו משמט, עובר על עשה ולא תעשה, ולכן אין ראוי להעלותו לספר תורה לפרשה זו בחומש דברים (פרק טו פסוק ב). [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף יח]

יט
מאחר שכבר נתבאר לעיל שכל דיני שמיטת כספים חלים רק כאשר המלוה והלווה שניהם יהודים, אבל בנכרי אין דיני שמיטת כספים. לפיכך שמעון שקנה מגוי שטר חוב שכתוב בו שהגוי הלוה כסף לפלוני, אין החוב נשמט. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף יט]

כ
מי שהביא פועלים לביתו וסיכם עמם על מחיר עבור העבודה שעושים עבורו והתעכב ולא שילם להם עד שעברה השנה השביעית, אין שביעית משמטתו, דשכר שכיר אינו משמט. ואם זקפו עליו במלוה, משמט. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"כ]

כא
המלוה את חבירו וקבע לו זמן לעשר שנים, אין שביעית משמטתו, שאף על פי שלבסוף כשיגיע זמן פרעון החוב הוא בא לידי נגישה, הרי עתה אינו יכול לנגוש, כיון שטרם הגיע זמן פרעונו, ולא קרינן ביה לא יגוש. לפיכך כל חוב שלא הגיע זמן פרעונו לפני ראש השנה של מוצאי שביעית, אלא רק לאחר מכן יגיע זמנו, אינו נשמט. והוא הדין להמלוה את חבירו באמצע חודש אלול בשנה השביעית, מבלי לקבוע זמן לפרעון חובו, והמלוה לא עשה פרוזבול לאחר מכן שלא תשמטנו השביעית, הואיל וסתם הלואה אינה פחות משלשים יום, נמצא שאינו יכול לנגשו בשמיטה. והשתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש, הילכך אפילו עברה עליו שביעית, אין שביעית משמטתו. ויכול לתבוע

חובו אחר שנה שביעית אע"פ שלא כתב פרוזבול. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף כא. יביע אומר חלק ט' חלק חושן משפט סימן ג עמוד תל] תקנת פרוזבול

כב

כשראה הלל הזקן שהעשירים נמנעים מלהלוות לעניים בשנת השמיטה, מיראתם פן תשמוט השביעית את חובם, ועוברים על מה שנאמר בתורה: "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, לאמר, קרבה שנת השבע שנת השמטה, ורעה עיניך באחיך האביון". לפיכך התקין פרוזבול כדי שלא ישמט החוב כדי שילוו זה את זה. ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמיטה בזמן הזה שהיא מדברי סופרים אבל שמיטה של תורה אין פרוזבול מועיל בה. ופירוש מלת "פרוזבול", פרוז, ר"ל תקנה, בול, כלומר לעשירים, [וכמו שנאמר: ושברתי את גאון עוזכם, ותני רב יוסף אלו בולאות שביהודה]. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף כב]

כג

אין כותבים פרוזבול אלא בבית דין חשוב, שהם שלשה הבקיאים בדין ויודעים ענין שמיטה ופרוזבול והמחום רבים עליהם באותה העיר. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף כג]

כד

גופו של פרוזבול [כלומר עיקרו ושרשו] כך הוא, כשבא המלוה לפני בית דין, אומר בפניהם: מוסרני לכם פלוני ופלוני ופלוני הדיינים, שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה. וחותמים למטה הדיינים או העדים. ואין צריך לפרט את שמות הלווים מעבר לדף. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף כד]

כה

אם אין המלוה רוצה לטרוח לבוא לפני בית דין הקבוע, רשאי לומר דברים אלו בפני עדים בלבד. וכן המנהג פשוט בעיה"ק ירושלים ת"ו לסדר פרוזבול בפני שני עדים, שלא בפני בית דין. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף כה]

כו

נוסח שטר הפרוזבול שנהגו בו פעיה"ק ירושלים ת"ו מלפני מאות שנים, כך הוא: בפנינו עדים החתומים מטה, בא פלוני ואמר לנו: היו עלי עדים שהנני מוסר כל חוב שיש לי לבית דין הצדק אשר פה עיה"ק ירושלים ת"ו, הלא הם: הרב פלוני, והרב פלוני, והרב פלוני, שאגבנו כל זמן שארצה. וחותמים עליו שני העדים. ונכון לעשות כן אף על פי שאין הדיינים הללו יודעים כלל ממסירת החוב הזה. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף כו]

כז

המנהג פשוט לעשות שטר פרוזבול בסוף השנה השביעית, ויש הנוהגים לעשות פרוזבול גם בערב שנת השמיטה, אולם העיקר לדינא שאין צריך לעשות פרוזבול בערב שנת השמיטה. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף כז]

כח
אין הפרוזבול מועיל אלא לחובות שנעשו לפני סידור הפרוזבול כתיבתו וחתימתו בפני הדיינים או העדים. אבל החובות שנעשו לאחר מכן צריכים פרוזבול אחר כדי שלא תשמטם השביעית. ואם עשה פרוזבול בחודש אלול ואחר כך הלוה עוד הלואות אינו צריך לעשות פרוזבול אחר. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף כח]

כט
יש החוששים לדעת הב"ח ועושים פרוזבול נוסף בערב ראש השנה [תשנ"ה], והעיקר לדינא שאין צריך לחוש בזה, ואם עשה פרוזבול בחודש אלול אין צריך לעשות פרוזבול נוסף בערב ראש השנה. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף כט]

ל
פרוזבול נכתב אפילו בלילה, שאינו נחשב כעשיית משפט שצריך להיות ביום דוקא. וכן מותר לכתוב פרוזבול בעדים קרובים. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד ס"ל]

לא
מותר לכתוב פרוזבול בחול המועד [שבשנת השמיטה], באופן שחושש שאם לא יכתוב עכשיו לא ימצא בית דין לעשות פרוזבול, וכגון שנוסע לחו"ל במקומות שאין שם בית דין. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף לא]

לב
רשאים לכתוב פרוזבול בפני דיינים הקרובים למלוה, שאין הפרוזבול נחשב כעשיית משפט, וכמבואר. ומכל מקום הואיל ואנו צריכים שיהיה בית דין חשוב, צריך שלא יהיו הדיינים קרובים זה לזה. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף לב]

לג
פרוזבול שנעשה בפני עדים הקרובים למלוה, יש להקל ולגבות החובות על סמך פרוזבול כזה. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף לג]

לד
אין כותבים פרוזבול אלא אם כן יש ללוה קרקע. ואם אין לו קרקע יכול המלוה לזכותו, אפילו שלא בפניו, ד' אמות ואחר כך יכתוב הפרוזבול. ומטעם זה יש נוהגים לכתוב בפרוזבול בדברי העדים "וכך אמר לנו המלוה פלוני: קנו ממני ד' אמות קרקע בקנין גמור ושלם ללווים פלוני ופלוני וכו'", ומקבלים ממנו בקנין אגב סודר. ומכל מקום אין צורך בזה מן הדין, הואיל ואין לך אדם שאין לו קרקע בשכירות או בשאלה, ודי בזה מצד ההלכה. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף לד]

לה
יתומים קטנים שיש להם מלוה על אחרים אין צריכים פרוזבול. [ילקו"י שביעית שם סעיף לה]

לו
מנהלי קופות גמילות חסדים מעיקר הדין אינם צריכים לעשות פרוזבול כדי שיוכלו לגבות את החובות שחייבים להם לאחר שנת השמיטה. ומכל מקום הממונה על קופת הגמ"ח נכון שיכלול קופות אלה בשטר פרוזבול של הלואותיו הפרטיות. [שם סעיף לו]

לז
מנהלי בנקים חייבים לעשות פרוזבול, כדי שיוכלו לגבות חובות שחייבים להם. ומכל מקום די לעשות פרוזבול אחד כללי לכל חובות הבנק. או למנות שליח שיעשה פרוזבול לכל חובות סניף הבנק. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף לז]

לח
תלמידי חכמים שהלוו זה לזה, ומסר המלוה דבריו לתלמידים, ואמר: מוסרני לכם שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, אינו צריך לכתוב פרוזבול, מפני שהתלמידי חכמים יודעים ששמיטת כספים בזמן הזה מדבריהם. ובדברים בלבד היא נדחית. ואף בזמן הזה יש לנו דין תלמיד חכם. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף לח]

לט
מי שכתב פרוזבול כדין לפני ערב ראש השנה, ואבד ממנו הפרוזבול לפני סיום השנה השביעית, בכל זאת יכול לגבות חובו מהלוה. ואפילו מי שמסר את חובו שלא בפני עדים יכול לגבות חובו באופן שכתב פרוזבול. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף לט. וראה ביביע אומר חלק י' חושן משפט סימן ד עמוד תסג בדין פרוזבול היה לי ואבד].

מ
מי ששכח לעשות פרוזבול בשנת השמיטה, ונזכר רק בערב ראש השנה סמוך לשקיעה בזמן שכבר אינו יכול לכתוב שטר פרוזבול, יאמר בפני שני עדים נוסח הפרוזבול, כדי שיוכל לגבות חובותיו. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף מ]

מא
וכן מי ששכח לעשות פרוזבול בסוף שנת השמיטה, ונזכר בערב ראש השנה לאחר השקיעה, בזמן בין השמשות של ליל ראש השנה, יאמר בפני שני עדים את נוסח הפרוזבול, וימסור את כל חובותיו לבית דין בפני שני עדים, ובכך יהיה רשאי לגבות את חובותיו לאחר מכן. [ואין אומרים שכיון שבין השמשות הוא ספק לילה אוקי ממונא בחזקת מריה]. [שם סעיף מא]

מב
מותר למנות שליח שילך לבית דין לכתוב פרוזבול בשמו, ולמסור את כל חובותיו לפני הדיינים, והשליח יאמר לדיינים: "שפלוני מוסר להם את כל חובותיו". ואין לחייב את המלוה שילך בעצמו לבית הדין לכתוב את הפרוזבול. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף מב]

מג
המחזיר חוב לחבירו אחר שעברה עליו השביעית, והמלוה לא כתב פרוזבול, יאמר לו המלוה "משמט אני" שנאמר, וזה "דבר" השמטה על ידי דיבור ואמר לו הלוה אף על פי כן רצוני שתקבל ממני יקבל ממנו ואל יאמר למלוה בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הם, ובמתנה אני נותן לך. ואם החזיר הלוה את חובו, ולא אמר כן, מסבב המלוה עמו בדברים עד שיאמר לו שלי הם ובמתנה אני נותנם לך. ואם בכל זאת לא אמר כן הלוה, אין המלוה רשאי ליטלם, אלא יחזיר את המעות ללוה שיטלם וילך לו. [ילקו"י שם פרק כד סעיף מג]

מד
כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו, וצריך המלוה לומר למחזיר משמט אני. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף מד]

מה
אם המלוה לא עשה פרוזבול, אין הלוה צריך לשלם לו את חובו, אלא אם ירצה ינהג כמו שכתבנו בסעיף הנזכר. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף מה]

מו
הרוצה להתחסד ולקיים בעצמו מצות שמיטת כספים, ומלוה לאחר כתיבת הפרוזבול במטרה שיאמר לו "משמט אני", צריך שיקבע זמן לפרעון ההלואה שיהיה לפני ערב ראש השנה. [ילקו"י הל' שביעית פרק כד סעיף מו. יביע אומר חלק ט' דף תל טור ב' בסופו]

מז
מי שנמנע מלהלוות את חבירו קודם השמיטה שמא יתאחר החוב שלו וישמט, עבר בלא תעשה, שנאמר, השמר לך וגו'. וחטא גדול הוא, שהרי הזהירה התורה עליו בשני לאוין, שנאמר השמר לך פן וגו', וכל מקום שנאמר השמר ופן, הרי זה מצות לא תעשה, והתורה הקפידה על מחשבה רעה זו, וקראתו בליעל, והרי הוסיף הכתוב להזהיר ולצוות שלא ימנע אלא יתן, שנאמר נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו וגו'. והבטיח הקב"ה בשכר מצוה זו בעולם הזה, שנאמר, כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו'. [ילקו"י שם פרק כד סעיף מז]

הלכות טוען ונטען

סימן עה, צו - קצת מהלכות טוען ונטען

א

ראובן שתבע את שמעון, וטען, אבי אמר לי לפני מותו שאתה חייב לו מאה שקל, ושמעון מכחיש ואומר לא היו דברים מעולם, המוחזק יכול לפטור עצמו משבועה, ואין עליו אלא חרם סתם. [שו"ת יביע אומר ח"ה חחו"מ סי' ד'. ושם ביאר דכיון שאין ראובן יכול לטעון כן בודאות אלא מפי השמועה שכן אמר לו אביו, אין נשבעים על טענת שמא. והאריך בדברי הש"ס והראשונים, ושהראב"ד סותר עצמו בזה. ומרן (סי' ע"ה סכ"א) כתב: "האומר לחבירו אמר לי אבא שיש לו בידך מנה, והלה אומר אין לך בידי אלא חמישים, י"א שפטור אף משבועת היסת, כיון שהוא כופר הכל. והיינו לפי הכלל דקי"ל כי"א בתרא, ושוב תמה ע"ד מרן שהרי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ס"ל דלא חשיב כטענת ברי בכה"ג. ושכן דעת הרמב"ן והריטב"א והרב המגיד והרשב"ץ. ומסיק דלדינא כשם שמחוזק יכול לטעון בכה"ג קים לי כדברי י"א קמא כמבואר בכמה אחרונים, כך לגבי שבועה יכול לטעון כן לפטור עצמו משבועה. ואין עליו אלא חרם סתם]

ב

ראובן שטען נגד שמעון, שבשעה שישב אצלו בבית, היה מונח על השלחן סכום כסף נכבד, וכאשר שמעון יצא נעלם הסכום, וחושד בו שהוא לקחו, ושמעון מכחיש וטוען להד"ם, וראובן דורש שישבע לו שלא היתה ידו במעל הזה, יש לחייב את הנתבע בחרם סתם, אבל לא בשבועה. [שו"ת יביע אומר ח"ד חחו"מ סי' ג. ושם הביא דעת האומרים שאע"פ שאין נשבעים על טענת שמא אם יש רגלים לדבר יכול להשביעו, והביא שהרמב"ם חולק וס"ל שגם כשיש רגלים לדבר אינו יכול להשביעו. ופלפל בסברת הפוסקים בזה. והעלה שמכל מקום יש לחייב הנתבעים בחרם סתם]

ג

כשמטילים חרם סתם על הנתבע, כשאי אפשר להשביעו, אין להחרים אלא בלשון נסתר, כגון: "בחרם יהיה מי שחייב לחבירו הסכום שנטען עליו ואינו מודה", אבל אין לומר בלשון נוכח כלפי הנתבע: תהיה בחרם אם אתה חייב לראובן ואינך מודה, שזהו חמור ביותר ואין לעשות כן.

ד

ראובן לוה משמעון סך מסויים, וקבע לו זמן, וטען אחר כך שפרע תוך זמנו, ויש לו ב' עדים המאשרים את טענתו, וכנגד זה יש ב' עדים המעידים שבאותו היום שטוען שפרע את החוב, היה עמהם כל היום, אין מוציאין ממון בכהאי גוונא, ולא מתחשבים בחזקה שאין אדם פורע בתוך זמנו. [שו"ת יביע אומר חלק ב' חושן משפט סימן ו]

ה

התחייבות בלשון גרוע כגון אשלם, או פלוני ישלם, וכדומה, אינה תופסת כלל.

ו

בזמנינו שיש בתי דפוס, והספרים נדפסים לאלפים רבים, אין שום איסור להוציא ספרי קודש מארץ ישראל לחוץ לארץ. [כ"כ המהר"ם בן חביב בקול גדול סי' כו. ומרן החיד"א בחיים שאל ח"ב סי' לח אות צה, ועוד. ויש לצרף סברת הלק"ט (סי' קפז) דהאיסור המבואר בירושלמי (פ"ג דסנהדרין ה"ט) להוציא ספרי קודש לחו"ל איירי רק בספרי תורה, כי בימי הירושלמי לא היתה התורה שבעל פה כתובה. ועוד שהרידב"ז בשו"ת בית רידב"ז (סי' מ) כתב, שהרי"ף הרא"ש והרמב"ם השמיטו דברי הירושלמי, משום דס"ל דאין להורות כן למעשה. ועוד, שדין זה לא שייך אלא בזמנם, שהספרים לא היו מצויים, כמ"ש בב"מ (כט:) ספרים לא שכיחי, משא"כ בזה"ה שהספרים מצויים מאד בכל מקום]. ועל כל פנים ספרי קודש ישנים שנדפסו לפני מאות שנים, או ספרי כתיבת יד, שאינם מצויים, אין להתיר להוציאם מחוץ לארץ. [שו"ת יביע אומר ח"ח חושן משפט סימן ד']

ז

זוג שנתגרשו על פי הסכם ביניהם שלא אושר בבית הדין שהאשה תמחול על כתובתה והבעל ירשום הדירה על שם בתו, ופסקו בית הדין לחייב את הבעל לבצע העברת הדירה על שם בתו, שאף על פי שלא היה תנאי כפול בזה, הרי יש אומרים שאין צריך תנאי כפול בדין ממון, ועוד שהמחילה היא בדיבור בלבד שאין צריך קנין, ואם כן אין צריך תנאי כפול בזה. אולם יש לדחות הפסק דין הנ"ל, ויש לזכות את האב שאינו צריך להעביר הדירה לזכות בתו. [יביע אומר חלק ו' חחו"מ סימן ה. ושם דן לענין דיבור אי הוי כמעשה כנזירות ושבועה, ואי בעינן משפטי התנאים. ושם אות ב' בדין מחילה על תנאי אם צריכה קנין, ושם אות ג' בדבר מסירת הכתובת לבית הדין וקריעתה בבית הדין אי חשיבא מחילה].

ח

ראובן שהלוה מעות לגיסו על מנת לקנות דירה, וטרם שיבצע את קניית הדירה נספה בתאונת דרכים ל"ע והשאיר יתומים קטנים, ומנהל העזבון שנתמנה על פי החוק מצא בין הניירות של המנוח שלוה מראובן הסכום הנ"ל, ושילם לו חובו ממעות העזבון, ועמד ראובן ושאל אם מותר לו להחזיק במעות אלו על פי ההלכה, שהרי קיימא לן אין נפרעים מנכסי יתומים אלא אם כן ריבית אוכלת בהם. העיקר לדינא שרשאי להחזיק במעותיו, מכיון שברור לו שהדבר אמת, וגם נמצא כן בניירותיו של המנוח. [יביע אומר חלק ו' חו"מ סימן ו'. ושם האריך בדין אם יכול לגבות מעות חובו כשנמצא בפנקס של המנוח שלוה מראובן סכום כך וכך].

ט

ראובן נהג שנסע במכוניתו מביתו לעיר חיפה, ושמעון שכנו הקרוב אליו ביקש ממנו שיקחנו עמו לחיפה, ובאמצע הדרך חטפה שינה את הנהג, ונרדם על ההגה, ואירעה תאונה קשה, ושמעון נפצע קשה, ואושפז בבית החולים כחודש ימים. והזמין רופאים מומחים לרפואתו. וכעת ב"ה החלים ותובע את ראובן לשלם לו דמי רפוי ושבת, וראובן טוען שאנוס היה במה שחטפתו שינה. אבל שמעון טוען שראובן פשע במה שלא ישן ככל הצורך קודם נסיעתו הארוכה, ועוד שאם הרגיש עצמו עייף, ועיניו נעצמות, היה לו להחנות את הרכב בצד הדרך, עד שיחליף כח, ויוכל להמשיך בנסיעתו ללא תקלה. העיקר לדינא שצדק שמעון בטענתו, ועל הנהג לשלם לו דמי ריפוי ושבת. אך טוב לפשר ביניהם. [יביע אומר חלק י' חלק חושן משפט סימן ה עמוד תלג].

דיני גורל

סימן קעג - דיני גורל

א

בעיר שקיימו בה בחירות לרב העיר, ונבחרו שני רבנים בקולות שווים, וערכו אחר כך גורל ביניהם, ולאחר שהאחד זכה בגורל השני ערער על כך, ומבקש לערוך בחירות חדשות, העיקר לדינא שאין הגורל קובע כלום, ועליהם לערוך בחירות חוזרות לרב עיר, ומי שייבחר ברוב קולות הוא שייבחר לרב העיר. [שו"ת יביע אומר ח"ו חו"מ סי' ד'. ושם האריך בסוגיא דב"ב קו: ובחו"מ סימן קעג, שאין לסמוך על הגורל אף בדיני ממונות, ושכן מבואר בש"ע או"ח סי' שכב. ושאין ראיה מהגורל של חלוקת הארץ, ששם היה על פי אורים ותומים וסנהדרי גדולה, כמ"ש בב"ב קכב. וסנהדרין יז. ושם אות ג' העיר על מ"ש בתשובת הגאונים ובשו"ת חות יאיר לסמוך על גורל. ע"ש].

ב

אניה שנקלעה לסערה גדולה וחישבה להשבר ולהטבע, אין לעשות גורל להשליך אדם לים, כדרך שעשו אצל יונה הנביא, שאין לסמוך על הגורל. [יביע אומר חלק ו' חחו"מ סימן ד' את ד'. והביא שבספר חסידים כתב מתחלה שיכולים לסמוך על הגורל, אך חזר בו והלכה כמשנה אחרונה].

דיני מקח וממכר

סימן קפט, רכו - קצת מדיני מקח וממכר

א

אין המקח נגמר בדברים בעלמא, וכגון שאומר לחבירו היאך אתה נותן לי חפץ זה, ואמר לו בסכום כזה וכזה, ונתרצו ביניהם ופסקו הדמים, שניהם יכולים לחזור בהם. אפילו היה הדבר בעדים.

ב

מי שנתן דמים ולא משך המטלטלין, אף שלא נקנו לו המטלטלין, כל החוזר בו בין הלוקח בין המוכר, לא עשה מעשה ישראל, וחייב לקבל מי שפרע. ואפילו לא נתן אלא מקצת דמים. וכיצד מקבל מי שפרע, אוררין אותו בבית דין, ואומרים לו מי שפרע מדור המבול ומאנשי דור הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה, ומהמצריים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שלא עומד בדיבורו.

ג

נתן דמי המקח ונאנס קודם שיקחנו, ואמר לו תן לי מקחי, או החזר לי מעותי, אף על פי שיש עדים שאבד באונס, ולא היה כח במוכר להצילו, ולא נתרשל בדבר, הרי זה מחזיר הדמים. ואין כאן מקום למי שפרע. ויש אומרים דהוא הדין למי שחוזר בו מפני שירא להפסיד את כל המקח.

ד

חתן ששכר אולם ליום חופתו, ושילם מראש דמי שכירות האולם, ואירעו אונס, שנפטר אביו של החתן, ימים אחדים לפני יום החופה. וכעבור שלשים יום הוצרך לעשות החופה באולם אחר, ודורש את כספו חזרה מהנהלת האולם הראשון. העיקר למעשה שיש לעשות פשרה ביניהם. [יביע אומר חלק ט' חושן משפט סימן יא עמוד תמד].

ה

הלוקח מחבירו קרקע או שאר מטלטלין, ופסקו ביניהם הדמים, והניח משכון על הדמים, לא קנה. וכל הרוצה לחזור משניהם יכול לחזור בו, ואין בזה משום מי שפרע וכו'.

ו

מי שהיה לו חוב אצל חבירו, ואמר לו מכור לי מטלטלין אלו בחוב שיש לי אצלך, ורצה המוכר, יש אומרים שהרי זה כמי שנתן דמים, וכל החוזר בו מקבל מי שפרע. ויש חולקים.

ז

מי שאנסוהו עד שמכר ולקח את דמי המקח, אפילו הכריחוהו עד שמכרו, ממכרו ממכר. בין במטלטלין בין בקרקע, שמפני אונסו גמר ומקנה. ואם מסר מודעה קודם שימכור ואמר לשני עדים שידעו שזה בעל כרחו, הרי המכר בטל. ואפילו החזיק כמה שנים מוציאין אותה מידו. ומחזיר הדמים. וצריכים העדים לידע שהוא מוכר מפני אונס ושהוא אנוס ודאי, ולא שיסמכו על פיו בלבד. במה דברים אמורים במכר, אבל במתנה או במחילה אין צריכים להכיר אונסו. ויש מי שמחלק בין מכירה באונס גמור, למכירה שלא ברצון. [סמ"ע].

ח

האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתיבה זו או בשק זה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח ומשך, אין כאן קנין, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו, או תבן או זהב. ואין זה אלא כמשחק בקוביא.

ט

אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, בין במכר בין במתנת בריא, בין במתנת שכיב מרע. כיצד, האומר לחבירו מה שתוציא שדה זו מכור לך בכך וכך, או מה שיוציא אילן זה נתון לך, או שאומר לו מה שתלד בהמה זו יהיה קנוי לך, לא אמר כלום. ויכול לחזור בו אפילו אחר שתלד הפרה או השפחה, או אחר שגדול פירות האילן ובאו לעולם. ואם קדם הלוקח ותפס הפירות, אין מוציאין מידו. ואם מכר האילן לפירותיו, כלומר דהמכר נעשה באילן עצמו לצורך הפירות, או שמכר פרה ושפחה לצורך העוברין שיביאו, קנה מיד, ואין שום אחד מהם יכול לחזור בו.

י

אין אדם מקנה דבר למי שלא בא לעולם, כיצד, המזכה לעובר של אחר לא קנה. ואפילו אמר לכשיוולד יזכה, לא קנה. ואם היה בנו קנה אפילו לא אמר לכשיוולד. והוא שתהיה אשתו מעוברת בשעת המתנה. דדעת האדם קרובה אצל בנו וגמר בכל לבו להקנותו. ויש אומרים דהא דמזכה לעובר שלו קנה, הוא דוקא בשכיב מרע, אבל בבריא לא קנה.

יא

דבר שעדיין לא בא לרשותו של המקנה, אינו נקנה. כיצד, האומר מה שאירש מאבא יהיה מכור לך, או מה שתעלה מצודתי מן הים מכור לך, או שדה זו לכשאקחנה קנויה לך, לא אמר כלום.

יב
מי שקנה אתרוג במשיכה, ובהקפה, ולא נתן דמי האתרוג עד לאחר החג, יוצא ידי חובתו מן התורה ביום הראשון של החג, וחשיב "לכם". [יביע אומר חלק י' חלק חושן משפט סימן ד' עמוד תלא, ושם האריך בדין קנין דרבנן אי מהני לדאורייתא, ובדברי המחנה אפרים].

יג
המחליף פרה בחמור ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו, וילדה, ובעל הפרה טען שילדה קודם שמשך החמור, ובעל החמור אומר שילדה אחר משיכת החמור, אפילו אם הלוקח טוען ברי והמוכר טוען שמא, על הלוקח להביא ראיה, אפילו אין הפרה ברשות המוכר, אלא עומדת באגם, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואם לא הביא ראיה ישבע המוכר על ולד הפרה בנקיטת חפץ. ואם הלוקח מוחזק על המוכר להביא ראיה. קטן שנשכר להיות פועל ???

א
כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין, ואלו משלמין ונוטלין, השכיר, והנגזל וכו', כיצד, מי שנשכר לעשות מלאכה אצל בעל הבית, ותבע שכרו, ואמר לו בעל הבית פרעתיך כל שכרך, אפילו היה שכרו פרוטה, השכיר נשבע בנקיטת חפץ כעין של תורה, ונוטל. "אפילו היה שכיר תובע את הקטן" הרי זה נשבע ונוטל. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנב].

ב
קטן ששכר פועל לתקן לו איזה דבר, וסיכם עמו שישלם לו כך וכך, אף על פי שמדינא אין ההתחייבות של הקטן כלום, יש מקומות שחכמים נתנו תוקף למעשה הקטן. וכמו שתיקנו במקח וממכר שהפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר, כך גם תיקנו שיהיה תוקף לקטן ששכר פועל, ומה שהקטן התחייב לשלם לפועל חייב לשלם, ואם אינו משלם מוציאין מהקטן אף ששאר חיובים אין מוציאין מהקטן. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנג]

ג
גדול ששכר קטן להיות פועל והתחייב לו שכר, חייב לשלם לו כל מה שהתחייב. והנוטל מהקטן ממון שהרויח מהשכרת עצמו לפועל, בית דין מוציאין ממנו. [ילקו"י דיני חינוך עמוד שנג]

ד
קטן ששכר פועלים ואמר לחנוני לפרוע, חנוני אומר נתתי, והפועלים אומרים לא נטלנו, יש מי שאומר שדינו שוה לדין הגדול. ולהרמב"ם הפועלים נשבעין ונוטלין ממנו, אבל לא החנוני. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנג]

ה
גדול ששכר קטן לעבוד אצלו, ותוך כדי עבודה הקטן הזיק את ממונו של בעל הבית, אין הקטן חייב לשלם, והמשכיר צריך לשלם לו דמי שכירותו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

ו
משרת קטן ששבר כלים לבעל הבית, אין בעל הבית יכול לנכות משכרו עד שיתברר שהוא גדול. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

ז
אין נשבעין על טענת קטן, וכגון שקטן תבע את הגדול שחייב לו מנה, או שטען כנגדו שאביו הפקיד בידו מנה, והנתבע הודה במקצת ואמר שחייב רק חלק מהחוב שתובע ממנו, אינו חייב שבועה, מפני שזה שהודה לו במקצת אינו אלא כמשיב אבידה. וכן אם כפר בכל ובא עד אחד והעיד לקטן, אינו נשבע, שזה עד אחד, ואין שם תובע, שתביעת קטן אינה תביעה גמורה. [ראה סעיף יא]. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

ח
אולם אם שמר לקטן וטוען שאבד, הרי זה נשבע שבועת השומרים, לפי שאינו נשבע מחמת טענה. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

ט
אף על פי שאין נשבעין טענת קטן שבועת התורה, אבל שבועת היסת נשבעין, ואפילו היה קטן שאינו חריף לענין משא ומתן, משביעין היסת על טענתו. ולפיכך קטן שטען כלפי הגדול, בין שהודה מקצת בין שכפר בכל, בין שהיה שם עד שלא היה שם עד, הרי זה נשבע היסת, ואינו יכול להפך השבועה על הקטן, שאין משביעין את הקטן כלל, לפי שאינו יודע עונש השבועה לבטלה. ויש אומרים שאין נשבעין על טענתו אלא אם כן הגיע לעונת הפעוטות. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

י
יש מי שאומר שאף על פי שנשבעין שבועת היסת לקטן, על השטרות אין נשבעין לו כלל. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנה]

יא
קטן שטענו הגדול, אם טענו בדבר שיש לו הנאה לקטן, כגון עסק משא ומתן לאחר שהגיע לעונת הפעוטות, והקטן הודה, נפרעין מנכסיו. ואם אין לו ימתין עד שיהיה לו וישלם. ואם הקטן כפר ממתינים לו עד שיגדל וישבע היסת. ואם טענו בדבר שאין לקטן הנאה ממנו, כגון נזקין וחבלות, אף על פי שמודה, ואף על פי שיש לו ממה לשלם, פטור מלשלם, ואפילו לאחר שיגדיל. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנה]

יב
אם היה התובע מהנשבעין ונוטלין, כגון השכיר וכיוצא בו, שיש הנאה לקטן שישתכר לו שכיר, הרי זה נשבע ונוטל מהקטן. אבל חנוני שנשבע על פנקסו אינו נשבע ונוטל מהקטן, שאין לקטן בזה הנאה, שהרי הוא חייב לפועליו ונשבעין ונוטלין ממנו, וזה החנוני הפסיד על עצמו שנתן ממונו על פי הקטן. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנו]

יג
אין קנין קטן כלום, לפיכך עדים שראו קנין שלו לא יכתבו עליו שטר. [ילקו"י שם עמוד שנו]

יד
קטן אפילו מגיל שש שנים ומעלה שחתם ערבות לאחרים, פטור מלשלם אף לכשיגדיל, ואפילו אם היה ערב קבלן. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנו]

טו
בדין יד פועל כיד בעל הבית, במצות של תורה. [יביע אומר ח"ט חושן משפט סימן י' עמוד תמב]. דיני קנין קטן

א
מעיקר הדין קטן שעדיין לא הגיע לכלל י"ג שנה ויום אחד אין מקח וממכר שלו כלום, וכל משא ומתן שהקטן עושה עם גדול אין לו שום תוקף מן התורה. והן הקטן והן הגדול מעיקר הדין יכולים לחזור בהם מהעיסקא. אלא שתיקנו חכמים בקטן שהגיע לגיל הפעוטות [מגיל שש עד תשע כל אחד לפי חריפותו וחכמתו] שיודע בטיב משא ומתן, שאם התעסק במקח וממכר במטלטלין, מקחו מקח וממכרו ממכר. ואמנם קטן עד שש שנים שמקנה לאחרים, אין הקנייתו כלום אף מדרבנן. ורק משש שנים ומעלה עד שיגדיל, אם יודע בטיב משא ומתן, מקחו מקח וממכרו ממכר, ומתנתו קיימת. בין בדבר מרובה בין בדבר מועט, בין במתנת בריא ובין במתנת שכיב מרע. ודבר זה דוקא במטלטלין. אבל בקרקע אינו מוכר ולא נותן עד שיגדיל. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנז]

ב
ואמנם כל תקנת חז"ל שהקטן יהיה לו מקח וממכר הוא דוקא אם הקטן יתום, או שאין לו אב שמפרנס אותו. אבל קטן שאביו מפרנסו לא תיקנו לו מקח וממכר. וכן קטן שאין לו אב ויש לו אפוטרופוס שדואג לו ומנהל עבורו את..כל המסחר שלו, לא תיקנו לקטן כזה מקח וממכר. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנח]

ג
קטן אפילו שיודע בטיב משא ומתן, שיש לו קרקע שניתן לו במתנה, או שקנה לו האפוטרופוס, אם מכר את הקרקע אין מכירתו כלום, שלא תיקנו חכמים שיהיה מקחו

מקח וממכרו ממכר אלא במטלטלין אבל לא בקרקעות. וכן אם נתנו לו אפילו במתנת שכיב מרע אינו כלום, אפילו הוא קרקע שניתנה לו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנח]

ד

קטן היודע בטיב משא ומתן, ואין לו אפוטרופוס, שנשא ונתן במטלטלין, וטעה, דינו כדין הגדול, דבפחות משתות הויא מחילה, ומשתות ואילך מחזיר אונאה. וביתר על שתות המקח בטל. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנח]

ה

אין קנינו של הקטן קנין, ומכירתו מכר, אלא כשנעשה במטלטלין מעשה משיכה, וכגון, אם הקטן הוא הקונה, צריך למשוך את החפץ שקנה, ורק אז החפץ נקנה לו. אבל בנתינת כסף בלבד הקטן יכול לחזור בו, ואין עליו קללה ואיסור של מי שפרע מדור המבול וההפלגה הוא יפרע ממי שלא עומד בדיבורו. אבל אם הקונה היה גדול, ונתן כסף לקטן, אף שלא משך את המקח, אסור לו לחזור בו מהמקח, כיון שנתן לו את הכסף, אם יחזור בו הרי שהוא מוזהר במי שפרע. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנט]

הלכות אונאה שאלה ופקדון

סימן רכז, רמ - קצת מהלכות אונאה שאלה ופקדון

א

אסור להונות את חבירו בין במקחו בין בממכרו, ואיזה מהם שהונה עובר בלאו. ובקרקע אין דין אונאה, ויש אומרים שהוא דוקא אם הוסיף על המחיר מחצית המחיר.

ב

הנותן מתנה לחבירו, בין קרקע בין מטלטלין, אין המקבל זוכה במתנה אלא באחד מהדרכים שהקונה זוכה בהם, וכיון שקנה באחד מהדרכים ההם, אפילו שלא בפני עדים, קנה, אם שניהם מודים. אבל בדברים בעלמא לא זכה המקבל, אלא כל אחד יכול לחזור בו. ואם אמר ליתן לחבירו מתנה מועטת, אם חוזר בו יש בו משום מחוסר אמנה.

ג

הנותן מתנה מחמת אונס שאנסוהו ליתן, אינה מתנה, אפילו אם אינו מוסר מודעה, אם ידעינן שהדבר הוא באונס, אינה מתנה. לפיכך המוסר מודעה על המתנה, כתבינן ליה אף שלא ידעינן באונסיה.

ד

המזכה לחבירו מתנה על ידי אחר, כיון שהחזיק הזוכה בנכסים או בקרקע, או שהגיע השטר לידו, זכה המקבל, ואין הנותן יכול לחזור בו, ויד המקבל על העליונה, אם רוצה

מקבל ואם אינו רוצה אינו מקבל. במה דברים אמורים שאמר לו זכה במתנה זו לפלוני, אבל אם אמר לו הולך לפלוני מנה זה, יכול לחזור בו כל זמן שלא הגיע לידי המקבל.

ה

אין אדם זוכה במתנה לחבירו עד שיהיה הזוכה גדול ובן דעת. אחד איש ואחד אשה. אבל העכו"ם אינו זוכה, הואיל ואינו ראוי לשליחות. וכך אין הישראל זוכה לעכו"ם.

ו

בעל חנות מכולת שהניח בשגגה אוכלים תחת המטה וישנו עליהם, ומכר מהם לישראל אחר, ולאחר שנודע הדבר לקונה ביקש להחזירם, הואיל והמוכר מוחזק בדמים, אין להוציא המעות ממנו. [שו"ת יביע אומר חלק ה' סימן ו]

ז

משודך שרוצה לנתק קשר השידוכין מפני שנודע לו מצוואת רבי יהודה החסיד שלא ישא אשה כשם אמו, ושלא יהיה שם החתן כשם חמיו, וטוען שהוא כמקח טעות, ורוצה לפטור עצמו מן הקנס, העיקר לדינא לפוטרו מהקנס, דמאן דקפיד קפדינן בהדיה. [יביע אומר חלק ח' חושן משפט סימן ו' סק"ד]

ח

השואל ספרי גמרא ופוסקים מחבירו, מותר לו ללמוד בהם בעומק העיון, וכן מותרים בנגיעה ומשמוש היד מראש הספר לסופו, ומסופו לראשו, כל מה שנצרך ללימודו. [יביע אומר חלק ב' חושן משפט סימן ז]

ט

השואל ספרי גמרא ופוסקים מחבירו ונאנסו מידו, פטור לשלם דמי הספר לבעלים, ואין להוציא ממון מן המוחזק. [שו"ת יביע אומר חלק ב' חלק חושן משפט סימן ז']

י

ראובן הושיב תרנגולת שלו על עשר ביצים, ונכנס שמעון שלא בידיעתו והניח שם עוד חמש ביצים, ויצאו ט"ו אפרוחים, אין לשמעון אלא דמי הביצים, וכל האפרוחים שייכים לראובן. [שו"ת יביע אומר חלק ד' חלק חושן משפט סימן ג]

יא

קטן שקיבל לשמור איזה חפץ, אין בו דיני שומר, ולכן אם מסרו חפץ לקטן לשמור עליו, והחפץ אבד או נגנב וכדומה, אין לחייב את הקטן כלל. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שע]

יב

מי שקיבל שמירה על איזה חפץ מסויים, אסור לו להעביר את השמירה לבנו הקטן, ואף על פי שכל המפקיד הרי הוא מפקיד על דעת אשתו ובניו, הני מילי בניו הגדולים, אבל בניו הקטנים אסור למסור להם חפץ שקיבל לשמירה. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעא]

יג
אם עבר ומסר חפץ לקטן לשמור עליו, והחפץ נגנב או נפסד, אין הקטן צריך לשלם גם לאחר שיגדיל. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעא]

יד
אם נתן החפץ לקטן לשמור עליו, והקטן הגדיל והחפץ עדיין ברשותו, ואחר כך נפסד או נגנב, יש מקום לומר שאין בו חיוב שומרים, שהרי בשעה שקיבל את החפץ לשמירה לא היה חייב בשמירתו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעא]

טו
קטן שמסר חפץ לגדול לשמור עליו, יש אומרים שיש בו דין שומר, ואם החפץ נגנב או נפסד, השומר חייב כדיני שומרים. ויש חולקים ואומרים שאין התחייבות לקטן, ואין השומר חייב מדין שומר. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעב].

טז
אין מקבלים פקדון מן הקטנים. ואם עבר וקיבל ממנו פקדון, אם הקטן הגיע לעונת הפעוטות צריך להחזיר לו את הפקדון. ואם לא הגיע לעונת הפעוטות, לא יחזיר לו, אלא ישקיע הפקדון בדבר שעושה פירות. ואם החזיר לו ונאבד, יש פוטרים אותו מלשלם לו, ויש מחייבים. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעג].

הלכות שלוחין

הלכות שלוחין

א
קטן וקטנה אינם נעשים שלוחים, וגם אינם יכולים לעשות שליח. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שנט].

ב
השולח את בנו הקטן אצל החנוני, ונתן בידו סך מסויים, והחנוני מדד לו שמן באותו סך שנתן לו, והקטן נתן לו את הכסף, והשמן והכסף נאבדו, החנוני חייב לשלם לו, שלא שלחו אלא להודיעו, ולא היה לו לשלוח אלא עם בן דעת. ואם פירש ואמר לו שלח לי עם הקטן, הרי זה פטור. ובזמן הזה השולח את בנו הקטן שיקנה מהחנות ביצים, ואין דרך בעל החנות לשלוח הביצים עם השליח, והקטן שבר את הביצים בדרך לביתו, בעל החנות פטור. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שס]

ג
קטן שעשה שליח, וטרם שעשה השליח את שליחותו הגדיל [המשלח], נראה שאין השליח יכול לעשות שליחותו, שהרי בשעת מינוי השליחות היה קטן.[ילקו"י דיני חינוך עמו' שס]

ד
האומר לחבירו מנה שיש לי בידך, בין מלוה בין פקדון, שלחהו ביד פלוני, ואפילו אותו פלוני הוא קטן, אם רצה לשולחו בידו נפטר ואינו חייב באחריותו. [ילקו"י דיני חינוך עמוד שסג]

ה
יש אומרים שקטן שהוא י"ב שנה ומעלה, יכול להיות שליח בזמן הזה לתרום תרומות ומעשרות. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסד]

ו
יש אומרים שהשולח קטן לעשות דבר עבירה, פטור. ויש אומרים שחייב. [ילקו"י שם עמ' שסד].

מהלכות מתנה

מהלכות מתנה

א
אין אדם זוכה במתנה לחבירו עד שיהיה האדם הזוכה עבור חבירו גדול ובן דעת. אבל אם הזוכה היה קטן, וקיבל מתנה עבור חבירו, אינו זוכה בשבילו. [ילקו"י חינוך קטן עמוד שסד]

ב
קטן שיש בו דעת שנותנים לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו, זוכה לעצמו במתנה, ואינו זוכה לאחרים. פחות מזה לא זוכה לא לעצמו ולא לאחרים. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסה]

ג
יש מי שאומר, שמותר ליתן לכהן קטן פדיון חמש סלעים, שהרי דעת אחרת מקנה אותו וזוכה מן התורה. ויש חולקים, דבמתנה לא שייך דעת אחרת מקנה אותו. [ילקוט יוסף דיני חינוך קטן ובר מצוה עמוד שסה]

ד
זכין לילד קטן אפילו בן יום אחד, בין בפניו בין שלא בפניו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסו]

ה
יש מי שאומר שמי שמתחייב לקטן, בין בשטר בין בין בקנין, כיון שאין אותו דבר תחת ידו של הקטן, אינו זוכה בו אלא אם כן זיכהו על ידי אחר. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסו]

הלכות אבידה ומציאה

סימן רנט, רעא - קצת מהלכות אבידה ומציאה

א

הרואה אבידת ישראל חייב לטפל בה ולהשיבה לבעליה, שנאמר השב תשיבם. ואם נטלה על מנת לגוזלה, ועדיין לא נתייאשו הבעלים ממנה, עובר משום השב תשיבם לאחיך, ומשום לא תגזול, ומשום לא תוכל להתעלם. ואפילו אם יחזירנה אחר כך כבר עבר על לא תוכל להתעלם.

ב

נטל את המציאה קודם שהבעלים התייאשו ממנה על דעת להחזירה להם, ולאחר יאוש נתכוין לגוזלה, אינו עובר אלא משום השב תשיבם. ואם המתין עד אחר יאוש ונטלה, אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם.

ג

וכל זה במקום שהוא חייב להשיב את האבידה, ובמקום שראוי להסתפק בה באבידה ושתהא בענין שמוכח שהיא אבידה, ולא תהיה מדעת [הפקר] ושיהיה בה שוה פרוטה, ושיהיה סימן בגופה או במקומה, ושהיה מטפל בה אם היתה שלו, ושתהיה של מי שחייב להשיב אבידתו. אבל אם חסר אחד מכל אלו אינו חייב להשיב את אבידתו.

ד

נשים חייבות במצות אבידה, כיון שזו מצות עשה שאין הזמן גרמא. אבל בדברים שאין דרך נשים ליטול ולהחזיר, פטורות, כדין זקן ואינה לפי כבודו.

ה

כהן שראה אבידה בבית הקברות, אסור לו להכנס לשם כדי ליטול האבידה ולהחזירה לבעליה, כיון שהשבת אבידה היא מצות עשה, ואיסור טומאת מתים היא עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה עשה ולא תעשה. וגם מפני שאין דוחים איסור מפני ממון.

ו

מצא שק או קופה, או המוצא הוא חכם או זקן מכובד, שאין דרכו ליטול בשוק חפץ זה בידו, וגם אילו היתה אבידה שלו לא היה מטפל בה, אינו חייב מן הדין להחזיר בשל חבירו. וצריך לאמוד בדעתו אילו היה שלו אם היה מחזירן לעצמו, כך חייב להחזיר של חבירו, ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היה שלו, כך של חבירו אינו חייב להחזיר. ומכל מקום לדעת מרן השלחן ערוך הדרך הישר והטוב להחזיר את אבידה אף שאינה לפי כבודו. ודעת הרמ"א, דאין תלמיד חכם רשאי להחזיר האבידה כשאינה לפי כבודו, שמזלזל בכך בכבוד התורה, אלא אם רצונו לעשות לפנים משורת הדין, ישלם מכיסו

דמי האבידה. ויש מי שאומר שאם הוא מפורסם בחסידות מותר לכל הדעות להחזיר האבידה, כיון שאין זה זלזול בכבודו, אלא שבח וכבוד.

ז

עשיר מכובד שמצא אבידה שאינה לפי כבודו ליטלה ולהחזירה לפי סימנים, מותר לו לוותר על כבודו ולהחזיר האבידה.

ח

כל המוצא אבידה בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן, אם מצאה דרך הנחה, אסור ליגע בה, שמא הבעלים הניחוה שם עד שיחזרו. ואם יבוא ליטלה והוי דבר שאין בו סימן, הרי איבד ממון חבירו, שהרי אין לו בה סימן להחזירה לו. ואם היה דבר שיש בו סימן, הרי זה הטריחן לרדוף אחריה לתת סימניה, לפיכך אסור לו שיגע בה עד שימצאנה דרך נפילה. אפילו נסתפק לו הדבר ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח, הרי זה לא יגע בו. ואם עבר ונטלו אסור לו להחזירו לשם. ואם היה דבר שאין בו סימן, זכה בו ואינו חייב להחזירו. וכל דבר שיש בו סימן, בין ספק הנחה בין בדרך נפילה, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, חייב להכריז.

ט

אין המוצא חייב להכריז אלא בדבר שיש בו סימן בגוף החפץ, או במקום שנפל שם. או שיש סימן בצורת הקשירה והעטיפה. וכן מנין מדה ומשקל הם בכלל סימן להחזיר על פי זה אבידה. וחפץ שאין בו סימן, וגם המקום לא יכול לשמש כסימן, כגון שניכר שנפל באותו מקום, אם הוא דבר שיש לתלות שהבעלים הרגישו בחסרונו מיד כשהחפץ נפל מהם, הרי הוא של המוצא. שהרי הבעלים נתייאשו מהחפץ מיד כשנפל מהם, ויש לתלות שהחפץ בא לידו אחר היאוש. אבל אם הוא חפץ שאין מרגישים בחסרונו מיד, אפילו אם בו סימן אין החפץ שלו, דאף על פי שהבעלים נתייאשו אחר כך, כיון שהחפץ בא לידו קודם יאוש, אין זה בכלל יאוש. [דהוי יאוש שלא מדעת].

י

לפיכך המוצא מעות מפוזרים הרי אלו שלו, שאדם עשוי למשמש בכיסו כל שעה, ומסתמא הרגיש בחסרון המעות, והמעות הגיעו ליד המוצא אחר יאוש הבעלים. וכיון שאין בהם סימן, וגם המקום אינו סימן [שלא היה דרך הינוח], הרי אלו שלו.

יא

מצא פירות מפוזרים, אם ניכר שהונחו שם לא יגע בהם, ואם ניכר שנפלו, הרי אלו שלו, שמן הסתם הבעלים הרגישו מנפילת הפירות ונתייאשו מהם, שדברי מאכל הרי הם כמעות שאדם עשוי למשמש בהם כל שעה.

יב
אין המקום נחשב לסימן אלא בדברים גדולים שאין דרך בני אדם לגלגלם ממקומם, או במקום שאין דרך בני אדם להלך, אבל דברים קטנים במקום שדרך בני אדם להלך, אין המקום סימן, מפני שמתגלגלים ברגלי אדם ולא נמצאים במקום הראשון.

יג
אבידת נכרי מעיקר הדין מותרת, ואין אדם מצווה להחזירה, שנאמר, אבידת אחיך. ואם מחזירה כדי לקדש שם שמים, שיפארו וישבחו את עם ישראל שהם בעלי אמונה, הרי זה משובח. וכן במקום שיש חשש לחילול ה', כגון שהחפץ של הגוי אבד ברחוב שברובו דרים יהודים, ויחשוד שהם שגנבו ממנו החפץ, חייב המוצא להחזיר לנכרי שלא יגרום לחילול ה'.

יד
נכרי ששכח מעות בחנות יהודי במקום שגם אחרים יכולים לראותם, ואחר כך בא הגוי ושואל ליהודי אם ראה מעות אלה, מותר לו לשקר ולומר לא ראיתי, שהרי מן הדין זכה באבידה זו.

טו
מי שמצא מעטפה ובה ניירות ערך בחדר הכספות של הבנק, ומסרם לידי המשטרה, ועברו כמה חודשים והאובד לא בא לקחתם, אין לבעלי הבנק שום זכות לקחתם, אלא המשטרה צריכה להחזירם למוצא האבידה, והרי אלו שלו.

טז
מצא מעות מסודרים זה על גב זה, כגון ג' מטבעות שהמטבע התחתונה היתה גדולה, ועליה מטבע קטנה, ועל האמצעית מטבע קטנה יותר, חייב להכריז. וכן אם המעות היו מסודרים בצורת סולם, חייב להכריז, שמסתמא לא נפלו, אלא הבעלים הניחום שם.

יז
מי שאבדה לו אבידה ופגע באבידתו ובאבידת חבירו, אם יכול להחזיר את שתיהן, חייב להחזירן. ואם לא יחזיר את שלו, שאבידתו קודמת אפילו לאבידת אביו ורבו. כדדרשינן מאפס לא יהיה בך אביון. ואף על פי כן יש לו לאדם להכנס לפנים משורת הדין ולא ידקדק לומר שלי קודם, אם לא בהפסד מוכח. ואם תמיד מדקדק, פורק ממנו עול גמילות חסדים, וסוף שיצטרך לבריות.

יח
פגע באבידת אביו ובאבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו, של אביו קודמת, ואם לאו של רבו קודמת. והוא שיהיה רבו מובהק שרוב חכמתו של תורה למד ממנו.

יט
אמר לו אביו או אמו אל תחזיר אבידה זו, הרי זה לא ישמע להם, אפילו אם ביקש שבאותה שעה יעשה לו צרכיו, שהוא ואביו חייבים במצות הבורא להחזיר אבידה לבעליה. ועוד, שכיבוד אב ואם הוא עשה, והשבת אבידה היא עשה ולא תעשה.

כ
הרואה אבידה חייב להחזיר בחנם אם הוא בטל ממלאכתו. אבל אם היה עוסק במלאכתו, ובטל ממנה כדי להחזיר האבידה, לא יאמר לו תן לי מה שהפסדתי, אלא נותן לו שכרו כפועל בטל.

כא
המוצא כלב או חתול רע שמזיק לקטנים, אין צריך להשיבו לבעלים.

כב
מציאת בנו ובתו הגדולים הסמוכים על שלחנו, ומציאת אשתו, הרי אלו שלו. ומציאת בתו הנערה, אף אם אינה סמוכה על שלחנו, הרי אלו שלו. ומציאת בנו שאינו סמוך על שלחנו, אפילו שהוא קטן, ומציאת אשתו המגורשת מספק, אינה שלו. [ילקו"י דיני חינוך עמ' שסו]

כג
מציאת קטן מעיקר הדין אין בה גזל, ולכן אם הקטן מצא איזה חפץ ובא אחר ונטלה ממנו, מהדין אין בזה גזל, אבל מפני דרכי שלום אין ליטול מהקטן מה שמצא. ואם עבר אחד וגזלה ממנו, אינה יוצאה בדיינים. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסז]

כד
אבידה שאינה שוה פרוטה בשעת האבידה ובשעת המציאה, אינו חייב בהשבתה.

כה
אבידה של שותפים שאין בה שוה פרוטה לכל אחד, אינו חייב בהשבה, ואפילו אם האבידה שוה הרבה. והני מילי שידוע שאבידה זו היא של שותפים, אבל מן הסתם חייב להחזיר.

כו
המאבד ממונו לדעת, אין נזקקין לו, כיצד, השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו, הרי זה איבד ממונו לדעת. ולדעת מרן השלחן ערוך אסור לרואה דבר זה ליטול הממון לעצמו, שהרי לא הפקירו בפירוש, ובכל זאת אם נטל אינו צריך להחזיר. שנאמר, אשר תאבד, פרט למאבד לדעת. ולדעת הרמ"א כל אבידה מדעת דינה כהפקר, וכל הקודם זכה בה. ואין לומר קים לי שלא כדעת מרן השלחן ערוך.

כז
יש מי שאומר, שאם ראה את חבירו זורק חפץ כדי לשוברו, והלך והציל את החפץ ולא נשבר, ואח"כ רוצה המציל לזכות בחפץ בטענה שהרי זה כהפקר, וחבירו טוען שלא הפקירו אלא רצה לשכך כעסו, לא הוי הפקר, כיון שהשליכה מתוך כעס. [מחנה אפרים זכייה מהפקר סי' ו'].

כח
מן הראוי שבמקומות ציבוריים, כמו ישיבה ומוסדות צבור, הנהלת הישיבה או המוסד יכתבו הודעה במקום גלוי, שלפי תקנת המוסד כל מי שלא יבא לקחת חפציו או את ספריו עד זמן מסויים, אין המוסד אחראי עליהם, וההנהלה תשתמש בהם כרצונה.

כט
בכלל השבת אבידה הוא שאם רואה את חבירו שסר מדרך הישרה עליו להחזירו לדרך הישרה, שהרי הדברים קל וחומר, שאם ציותה התורה להחזיר אבידת ממון לבעלים, על אחת כמה וכמה שצריכים להשיב לו את אבידת נפשו, ורמזוהו חכמינו בדרשתם, והשבותו לו, לרבות אבידת עצמו, שתשיב לו את נפשו ההולכת מדחי אל דחי. ותזכהו בעולם הזה ובעולם הבא. [מנחת חינוך מצוה רלט].

הלכות פריקה וטעינה

סימן רעב - מהלכות פריקה וטעינה

א
מי שפגע בחבירו בדרך ובהמתו רובצת תחת משאה, הרי זה מצוה לפרוק המשא מעליה, שנאמר, עזוב תעזוב עמו. ולא יפרוק ויניחנו נבהל וילך, אלא יקים עמו, ויחזור ויטעון משאו עליו. שנאמר, הקם תקים. ואם הניחו נבהל, ולא פרק ולא טען, ביטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר לא תראה את חמור אחיך וכו'. אולם אם היה כהן והבהמה רובצת בבית הקברות, אינו מטמא לה. וכן אם היה חכם או זקן מכובד שאין דרכו לפרוק ולטעון ברחוב, הואיל ואינה לפי כבודו פטור. וכל שאילו היתה שלו היה פורק וטוען הרי זה חייב לטעון ולפרוק בשל חבירו, ואם היה חסיד ועושה לפנים משורת הדין, אפילו היה הנשיא הגדול, וראה בהמת חבירו רובצת תחת משא של תבן, פורק וטוען עמו. והרמ"א חולק.

ב
הרואה רכב שנתקלקל ונתקע בדרך, מצוה וחובה להגיש עזרה בכל מה שאפשר, ועל כל פנים יש בזה מצות גמילות חסדים. ובלבד שלא יסתכן בעצמו על ידי כך. [יחו"ד ה/סד]

הלכות נחלות - ירושה

סימן רעו, רפט - קצת מהלכות נחלות - ירושה

א

לפי התורה הקדושה וההלכה אין הבנות יורשות את האב עם הבנים, אך אם הבנים מבקשים שבית הדין יזדקק להם ליתן להם צו ירושה, והבנים רוצים לוותר מחלקם לטובת הבנות, כדי שיטלו עמהם בירושה, יגשו אל בית הדין הרבני שבעיר, ויקנו מידם בקנין גמור או בקנין אגב, על פי דין תורה. ואין לבנים לחייב את הבנות לחתום על כתב ויתור חלקם בירושה, כדי שבית הדין יוכל לתת צו ירושה לבנים, אלא יכולות הבנות לתבוע פיצוי על חתימתן בזה. שיכולות הבנות לטעון קים לי כדברי הפוסקים שאומרים שאין לחייב אותן לוותר על חלקן. ולכן על הבנים לתת פיצוי כספי כדי שיסכימו לחתום על ויתור חלקן בירושה, עד לעשרה אחוז מהחלק שהיה מגיע להן לפי חוק המדינה.

[שו"ת יחוה דעת חלק ד' סימן סה. ויביע אומר חלק ט' חלק חושן משפט סימן ח' עמוד תלח]

ב

מותר לאדם לכתוב צוואה ולהעביר את רוב רכושו לאחד מבניו שהוא תלמיד חכם ותורתו אומנותו, ושאר נכסיו יתחלקו בהם שאר היורשים. ובמתנת בריא יש להקל, שרשאי אדם לעשות בשלו כל מה שירצה, כל שמשייר חלק הגון מנכסיו לשאר יורשים.

[יבי"א ח\ט]

ג

מי שיש לו שני בנים, האחד חכם שתורתו אומנותו, והאחר מחלל שבת בפרהסיא ובוזה דבר ה', מותר לו להעביר את הנחלה מהבן שהוא מחלל שבת ועובר על איסורי תורה, לטובת הבן החכם שתורתו אומנותו. ומכל מקום החכם עיניו בראשו להתנהג במתינות לבל ידחה אבן אחר הנופל, אולי יש תקוה שיחזור למוטב, ושב ורפא לו, וטוב שיפקיד חלק מן הירושה בידי אדם נאמן, בתנאי גמור כתנאי בני גד ובני ראובן, שאם אחר כך יחזור הבן בתשובה, או שיהיה לו זרעא מעליא, יקבל חלק הירושה שלו, ואם לאו יתננו לבנו החכם, או לצדקה. [יבי"א חלק ח' חושן משפט סימן י]

ד

שכיב מרע שאמר תנו מאתים דינר לבניו של שמעון, אין לתת מאתים דינר לכל אחד מהבנים, אלא יתנו מאתים דינר והבנים יחלקום בשווה. [שו"ת יביע אומר חלק ח' חו"מ סימן ה]

ה

סכומי כסף שהופקדו בבנקים, וכן תכניות חסכון, שנפלו בירושה לפני הבנים, אין הבכור נוטל מסכומים אלה פי שנים, דחשיבי כראוי. [שו"ת יביע אומר חלק ח' חושן משפט סימן ח]

ו

מי שחיבר ספר, כל הזכויות שמורות למחבר, ואסור לאחרים להדפיס את ספרו בלא הסכמתו, אף אם רצונם לזכות את הרבים, שאין אדם גוזל את חבירו כדי לזכות את הרבים. ולכן אם נפטר, מעביר את זכותו לבניו אחריו, וכן פשט המנהג לאסור לאחרים להדפיס הספר, הן מצד דינא דמלכותא דינא, והן על פי גזרת והסכמת המחברים, והרבנים המסכימים לחיבור, והן מצד חוקי המדינות. [יביע אומר חלק ז' חלק חושן משפט סימן ט].

דיני ירושה בקטן

א

מי שמת, בנו יורשו, אפילו הוא בן יום אחד. אבל אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו, ואם מתה אמו, ואחר כך מת הבן, אפילו היה קטן בן יומו, הואיל וחי אחריה אפילו שעה אחת, יורשה ומנחיל הירושה ליורשיו ממשפחת אביו. אבל עובר אינו יורש. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסז]

ב

קטן בן יום אחד ממעט בחלק הבכורה, אבל עובר שבמעי אמו אינו ממעט בחלק הבכורה. ובן שנולד אחר מיתת אביו אינו ממעט בחלק הבכורה. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסח]

ג

קטן שיש לו אח מאם, ואותו אח יש לו אח מאב שהוא זר אצל הקטן, אין מורידין אותו לירש מנכסי הקטן, אף על פי שמורידין זר לנכסי קטן, אח זה אינו יורד לנכסי הקטן, דחיישינן שמא ימות אחי הקטן מאמו, ויאמר זה שהוא אחיו מאביו: שאלו הנכסים שתחת ידי היו של אם אחי וירשיו. וכל זה בקרקעות, אבל מעות של קטן ממנים עליהם אפילו קרוב. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסט]

ד

מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים, והגדולים צריכים להוציא יותר בבגדים, והקטנים צריכים להוציא יותר במזונות, אין ניזונין ולובשין מן האמצע, אלא חולקין בשוה, וכל אחד יזון וילבש משלו. ודוקא כשמיחו, אבל בסתם ניזונין ומתפרנסים אלו עם אלו, דסתמן שותפים נינהו, ומוחלין זה לזה. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסט]

ה
מי שמת והניח בנים גדולים ובנים קטנים, והגדולים השביחו את הנכסים, כל השבח לאמצע, ואפילו שכר עמלם לא יטלו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסט]

ו
מי שהניח יתומים מקצתן גדולים ומקצתן קטנים, והבנים רצו לחלוק בנכסי-אביהם כדי שיטלו הגדולים חלקם, בית - דין.מעמידין אפוטרופוס לקטנים, ובורר להם החלק היפה. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שסט]

ז
מי שמת והניח יורשים קטנים, או שאשתו מעוברת, או שהניח קטנים וגדולים, צריך מורישם למנות להם אפוטרופוס שיתעסק בשביל הקטנים עד שיגדילו. ואם לא מינהו בית דין חייבים להעמיד להם אפוטרופוס עד שיגדילו, שבית דין אביהם של יתומים. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שע]

ח
אפוטרופוס שנתמנה על יתומים קטנים, שאביהם מת באופן פתאומי, ובא סוחר אחד ותבע חבילה שהניח אותה בחנות של אביהם המנוח לקומסיון. וטוען שהיא שלו. והאפוטרופוס טוען שמא קנאה המנוח, והיא של היתומים. העיקר לדינא שטענת האפוטרופוס טענה נכונה היא, ואין להוציא מן היתומים המוחזקים. [יביע אומר חלק י' חלק חושן משפט סימן ה עמוד תסח. ושם דן בדבר "קים לי" כדעת יש אומרים שבש"ע, נגד הסתם].

דין תיווך

א
מי שתיווך ומכר דירות לאדם מסויים, ולא ביקש תשלום עד שהמוכר שאל אותו כמה מגיע לו, והמתווך ענה, שישאל למומחים, ואחר כך ביקש מחצית דמי התיווך, והנתבע אומר שלא ישלם אלא דמי טירחא בלבד, העיקר לדינא שצריך לשלם למתווך כפי שדרש. [שו"ת יביע אומר חלק ח' חלק חושן משפט סימן ג]

הלכות גניבה וגזילה

סימן שע - הלכות גניבה וגזילה

א
אסור מן התורה לגנוב או לגזול מישראל אפילו פחות משוה פרוטה, ויש אומרים שאף איסור גניבה וגזילה מן הגוי הוא מן התורה. ויש אומרים שאיסור גניבה וגזילה מן הגוי הוא מדרבנן. וכן לענין החזרת הגניבה או הגזילה לגוי, יש אומרים שחייב להחזיר לו מן התורה, ויש אומרים שחייב להחזיר לו מדרבנן, משום קידוש ה'. [הליכות עולם חלק

ב' עמוד ריב]. ואסור לגנוב או לגזול בין מגדול בין מקטן. ואפילו דרך שחוק אסור לגנוב, ואפילו על מנת להחזיר, או כדי לצערו, כדי שלא ירגיל עצמו לכך. וצריך ליזהר מאד באיסור גניבה, שלא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל, [אף שעשו עבירות חמורות אחרות]. וסאה עבירות, גזל מקטרג בראש, ובעון גניבה רעב בא לעולם. ולכן ילדים קטנים הרגילים לגנוב, אפילו אם גונבים מהאב או מהאם, חייב האב לייסרם שלא ירגילו עצמם בגניבה וגזילה. וירחיקם מחברים רעים שלא ילמדו ממעשיהם.

ב

איזהו גנב, הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים יודעים כגון הפושט ידו לתוך כיס חבירו, ולקח מעותיו, ואין הבעלים רואים. ואיזהו גזלן, הלוקח ממון אדם בחוזקה, כגון שחטף מידו מטלטלין, או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל משם כלים, או שירד לשדה חבירו ואכל פירותיה. וכל כיוצא בזה.

ג

אף על פי שמבואר בתורה שגנב משלם תשלומי כפל, ואם גנב וטבח ומכר משלם ארבעה וחמשה, בזמן הזה אין דין זה נוהג.

ד

הנכנס לחנות וטועם מכל מין ומין, אם כוונתו באמת לקנות, מותר לו לטעום תחלה לדעת אם הדבר טוב או לא, אבל אם אין כוונתו לקנות כלל, אלא מעמיד כאילו ברצונו לקנות וטועם מכל מין, הרי הוא עובר באיסור של גניבת דעת, ואיסור גזל בידו, אף שטועם טעם מועט בלבד. כיון שאין המוכר מוחל אלא למי שרוצה לקנות באמת.

ה

אין להפציר במוכר יותר מדאי שיוריד המחיר, אם המוכר מסכים לזה מחמת בושה והכרח.

ו

אסור לקנות מהגנב את החפץ שגנב, וכל הקונה ממנו הרי הוא מחזיק בידי עוברי עבירה, וגורם לו להוסיף לגנוב, שאם לא ימצא קונה יפסיק מגניבותיו. ויש מי שאומר שאם מתכוין לקנות כדי להחזיר לבעלים, במקום שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הגנב, מותר לקנות ממנו.

ז

כבר הזהירו האחרונים, שאם ראה אדם את חבירו שנכשל במקרה בגניבה, לא יביישנו ברבים, אלא יוכיח אותו בינו לבין עצמו. אבל אדם המוחזק כגנב וחוזר על מעשיו המקולקלים, או שפרץ לתוך ביתו, מותר להודיע על כך למשטרה.

ח

ערבי שרואים אותו פורץ לדירה בשבת, אם יש חשש לפיקוח נפש, וכגון שאם ידע שרואים אותו יתקוף בסכין וכדומה, חייבים להזמין משטרה ולחלל שבת. אבל אם ברור שאין בדבר פיקוח נפש, אין לחלל שבת כדי להציל ממון.

ט

אסור לספרדים לקנות כרטיס הגרלה ממפעל הפיס, שלפי דעת הרמב"ם ומרן הש"ע יש לאסור משום דאסמכתא לא קניא, והוי גזל מדבריהם. [והיינו, שאילו היה בא אליהו ואומר לו שבודאי לא יזכה, הרי לא היה נותן את כספו על קרן הצבי, וכל מה שאחרים נותנים הכסף על דעת שאולי יזכו, וכיון דהוי אסמכתא, יש בו דין גזל]. וכל שכן כרטיסי ספורט למיניהם שמשחקים בשבת. ובזה יש לאסור אף לאשכנזים. אולם מותר לעיתון דתי לפרסם מודעה על רכישת כרטיסי פיס, אם יש בין הקוראים אשכנזים. [שו"ת יביע אומר ח"ז חחו"מ סי' ז. וחלק י' דף שמו טור א' אות כג]

י

המשקיעים כסף בסכום שוה לכל אחד, ואחר כך עושים גורל, והאיש אשר יעלה שמו בגורל מקבל סכום גדול, חשיב כמשחק בקוביא דקיימא לן אסמכתא לא קניא, ויש בו איסור גזל מדבריהם. ואף על פי שלא נפסל לעדות כשיש לו אומנות אחרת שמתפרנס ממנה, מכל מקום איסורא מיהא איכא. ורק בעושים גורל על חפץ מסויים, שהאיש אשר יעלה שמו בגורל זוכה בחפץ ההוא, מותר.

יא

ילד קטן שנכשל באיסור גזל וגניבה, בטרם הגיע לי"ג שנה, והוציאו לצרכיו האישיים, מן הדין פטור לשלם אפילו לאחר שיגדיל, ואינו חייב אפילו לצאת ידי שמים. ומכל מקום ממדת חסידות טוב שיתן איזה סכום לכפרתו. ויקבל על עצמו איזה דבר לתשובה. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעו. יביע אומר חלק ח סימן ו]

יב

אסור לנסות משרת או עוזרת בית שאינו בטוח בנאמנותם, כגון להניח מעט מעות על השלחן שיחשבו שאיבדם, לראות אם יטלו מעות אלו או לא. שמאחר ויתכן ויתגבר עליהם יצרם, ולא יעמדו בניסיון, עובר על לפני עיור לא תתן מכשול. ויש חולקים ומקילים בזה. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות חלק ג' עמוד צד]

יג

כבר נתבאר שמחבר ספר שהדפיסו והוציאו לאור עולם, אין רשות לאחרים להדפיס את ספרו בלי רשותו. וכל הזכויות שמורות לו. ויש בזה גם דין ירושה.

יד

קלטות שכתוב עליהם "כל הזכויות שמורות" אם השקיעו על הוצאת הקלטת הוצאות, כמו הקלטות של מקהלות שונים, אסור לאדם להקליט את כל הקלטת. אבל מותר להקליט שירים מהרדיו, או שירים ששרו אותם בהופעות ציבוריות. וכל שכן שמותר להקליט, או להעתיק מקלטות, דברי תורה של רבנים ובעלי מוסר.

טו

מי שנטל ידיו אסור לו לנגב במגבת של חבירו בלי רשותו. וכל שכן מי שאצבעו נטף דם, שאסור לו לקנח הדם בבגד חבירו.

טז

אסור לאשה לקחת כסף מבעלה בלי ידיעתו ורשותו, אלא אם כן סיכמו ביניהם שיכולה לקחת ממנו מעות מתי שתרצה. ומה שקנתה אשה קנה בעלה, ולכן אשה העובדת כל סך המשכורת שלה שייך לפי ההלכה לבעלה, אלא שמפני שלום בית יש לנהוג בדבר זה בחכמה ובתבונה.

יז

אשה המנהלת בית עסק בגלוי ובפרהסיא, מותר לקנות ממנה בלי לשאול רשות מבעלה. שבודאי שמסכים עמה שתנהל את העסק כהבנתה.

יח

קרקע עולם אינה נגזלת ולעולם עומדת ברשות בעליה, ואפילו אם הקרקע נמכרה לכמה אנשים בזה אחר זה, בלי ידיעת הבעלים, הקרקע חוזרת לבעליה.

יט

אסור לגנוב או לגזול אפילו פחות משוה פרוטה, בין מישראל בין מגוי, בין מגדול בין מקטן. ואפילו דרך שחוק אסור לגנוב, ואפילו על מנת להחזיר, או כדי לצערו, כדי שלא ירגיל עצמו לכך. וצריך ליזהר מאד באיסור גניבה, שלא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל, [אף שעשו עבירות חמורות אחרות]. וסאה עבירות, גזל מקטרג בראש, ובעון גניבה רעב בא לעולם. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעד].

כ

לפיכך ילדים קטנים הרגילים לגנוב, אפילו אם גונבים מהאב או מהאם, חייב האב להוכיחם שלא ירגילו עצמם בגניבה וגזילה. וירחיקם מחברים רעים שלא ילמדו ממעשיהם. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעה]

כא
אם אירע גניבה בביתו, ויש אומדנא דמוכח שילד קטן שהוא זה שגנב, יש מי שאומר שמותר להכותו כדי שיודה בגניבה. אולם הנכון הוא להחמיר שלא להכותו, אלא לדבר על לבו דברי כיבושין כדי שיודה על האמת. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעה]

כב
קטן שגנב, אם החפץ שגנב עדיין נמצא, מחזירין אותו לבעלים, ואם אינו נמצא פטור מלשלם. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעה]

כג
קטן שנשלח מסעודת חתונה להביא משם יין לשתות, ונתנו לו ממון שישלם לבעל האולם, והלך הקטן ומצא המחסן פתוח ולקח משם יין הרבה בלא מחיר, וגם נשפך הרבה לאיבוד, ואחר כך הדבר נשמע לבעל האולם, ותובע לקטן אחר שהגדיל שישלם לו היזקו ודמי יינו. יש אומרים דאף שהיין כבר לא נמצא, אין זה בכלל "ואם אינו בעין פטור מלקבל", אחר שנהנה מהיין. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעה]

כד
גדול שגזל חפץ מקטן בדבר שנקנה לו מדרבנן, וכגון שהקטן קיבל מתנת שכיב מרע, יש אומרים שאין גזל זה יוצא בדיינים. ויש חולקים. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעז]

כה
מלמד תינוקות שרואה שאחד התלמידים מחזיק בידו חפץ או מעות ובכך נמנע הוא מללמוד או מפריע לאחרים, מותר לו לקחת מהילד את החפץ או את המעות על מנת להחזיר לו, אבל לקחת על מנת שלא להחזיר כלל, וכל שכן לאבדן, אסור. ואם רוצה להראות את החפץ או את המעות לתלמידים, כגון ללמדם צורת מטבע וכיוצא, צריך לבקש רשות מהילד. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעז].

כו
אסור לקנות מקטנים אלא דברים שחזקתן שהם שלהם ומוכרים מדעת בעליהם. וכל הקונה מהגנב הרי הוא מחזיק בעבירה, וגורם לגנב שילך ויגנוב עוד, שאם לא ימצא מי שיקנה ממנו לא יגנוב עוד. ועל זה אומר הכתוב: חולק עם גנב שונא נפשו והיינו, מי שקונה מן הגנב שונא נפשו, שעונו גדול. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעט]

כז
מי שקנה איזה חפץ מגנב מפורסם, או מקטן שידוע שהוא גונב, יש רשות לבעלים ליטול ממנו החפץ בלי תשלום, שמאחר שהיה יודע שפלוני גנב, מי אמר לו לקנות ממנו. והניח מעותיו על קרן הצבי. והלוקח יביא את הגנב לדין תורה ויקח ממנו הכסף שנתן

לו. אבל הבעלים אינם צריכים לטרוח עם הגנב לבוא לבית דין, אלא כאשר מוצאים את החפץ לוקחים אותו ממנו. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעט]

כח

קטן שהזיק אין צריך לשלם, וגם הוריו אינם צריכים לשלם מה שהזיק. ואמנם על בית הדין לחנך את הקטנים המזיקין ממון אחרים, כדי שלא יתרגלו בזה. אבל אין לחייבם ממון. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שעט]

הלכות שמירת הנפש

סימן תכ, תכו - הלכות שמירת הנפש

א

הרואה את חבירו טובע בים, או מחבלים באים עליו, ויכול להצילו, אם לא הצילו עובר על לא תעמוד על דם רעך. וגם אם רואה אשה טובעת, אסור לו להעלים עינו ממנה וחייב להצילה בכל דרך שיודע להציל. ואם מתחסד בדבר זה, הרי הוא חסיד שוטה, ועובר על לא תעמוד על דם רעך. וכל זה כשבא הדבר לידו, אבל בודאי שאין אדם מחוייב להמציא עצמו לידי כך, ולכן אסור באיסור גמור לעבוד כמציל בבריכה או בחוף שמתרחצות שם נשים, וכל שכן בחוף מעורב.

ב

החובל באביו או אמו ולא הוציא מהם דם, חייב בה' דברים. הוציא מהם דם חייב מיתה.

ג

החובל בחבירו והזיק לו, אף אם שילם לו על הנזקים שגרם לו, צריך לפייסו ולבקש ממנו מחילה. ואסור לנחבל להיות אכזרי מלמחול לו.

ד

חולה כליות באופן רציני עד שנשקפת סכנה לחייו, וקרוב משפחתו או חבר מבקש לתרום לו כליה אחת מכליותיו, כדי להצילו, הדבר מותר על פי ההלכה, ואף מצוה לעשות כן, שאף על פי שעל פי הדין אין לאדם להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבירו מודאי סכנה, מכל מקום בנידון דידן שהרופאים אומרים שסיכונו של תורם הכליה הוא אחוז קטן ביותר, שלמעלה מתשעים וחמש אחוז מן התורמים יוצאים מן הניתוח הזה בריאים, ומאריכים ימים ושנים, בכהאי גוונא יש לומר שמצוה רבה לתרום להצילו מרדת שחת, שיש בזה משום לא תעמוד על דם רעך, וכל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא. אך יש לעשות כן רק על ידי רופאים מומחים, ושומר

מצוה לא ידע דבר רע. [יחו"ד חלק ג' עמוד רפג. יביע אומר חלק ט' חלק חושן משפט סימן יב עמוד תמה]

ה

חולה הזקוק לעירוי דם או להשתלת כליה, אין צריך להקפיד שהדם יהיה של ישראל כשר, אלא מותר לקחת דם מחילוני, או דם של גוי האוכל פיגולים. וכן מותר לו לקבל כליה להשתלה מאדם חילוני או מגוי, ובפרט במקום שיש דחיפות מצד החולה שיש שם סכנה להמתין עד שימצאו דם מתאים משל ישראל כשר. וכן בכליות. וכן לגבי השתלת קרנית העין, אדרבה עדיף לקחת דוקא קרנית של עין מגוי ולא מישראל, ושלא כמו שהחמיר בזה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (חיו"ד סי' כו). וכן הסכימו גדולי זמנינו לעשות עירוי דם משל גוי, ולא להמתין למצוא דם מישראל. ומכל מקום אם אין שום חשש סכנה ואין דחיפות בדבר, נכון ממדת חסידות להמתין לקבל עירוי הדם מישראל כשר. [יביע אומר חלק ח' חלק יורה דעה סימן יא].

ו

מותר לנערה פנויה או לאשה נשואה ללכת לרופא שיעשה בפניה ניתוח פלסטי כדי לתקן ולשפר את הצורה החיצונית להתייפות ביותר. ואין בזה חשש איסור משום חובל בעצמו, בין אם היא נערה פנויה כדי שתוכל למצוא שידוך הגון כפי כבודה, ובין אם היא נשואה, כדי להתחבב על בעלה יותר. ובלבד שיהיה על ידי רופא מומחה ובעל נסיון רב, וזריז וזהיר במלאכתו, שלא תצא תקלה מתחת ידו. [יביע אומר חלק ח' חלק חושן משפט סימן יב].

ז

איש שיש בו מום או כתמים וצלקות בפניו, עד שהוא מתבייש בפני הבריות, מותר לו לעשות ניתוח פלסטי על ידי רופא מומחה כנ"ל. [וראה לעיל סי' קפב, דיני לא ילבש גבר שמלת אשה]. דיני חובל בחבירו

א

אסור לאדם להכות את חבירו, ואין הבדל בזה בין אם מכה אדם גדול למכה קטן, שגם ילד קטן פחות מי"ג שנה ויום אחד אסור להכותו, אלא אם כן מכה את בנו להוכיחו שזה מותר, אך לא הותרה הרצועה להכותם שלא כדין, וכן מכה רבה ואכזרית, על הראש ועל העין מקומות שיכול לעשותו לבעל מום, אלא יכם בלי כעס על רגליו. ופעמים שאין להכות אף ילד בן שתים עשרה, או פחות מזה, אם יש חשש שיתמרד, וכל שכן שאין להכות את בנו הגדול, וכל המכה את בנו הגדול או את בתו הגדולה עובר בלפני עור לא תתן מכשול, שלא לגרום לבנו שיתריס כנגדו. וגדול נחשב לפי טבעו של הילד, וכל שיש

לחוש שיתריס כנגדו בדיבור או במעשה. ואפי' אינו בר מצוה עדיין, אין ראוי להביאו לידי מכה אביו, או מקלל אביו, אלא ישדלנו בדברים. [וכל שכן שיש ליזהר בזה כשהבן כבר נשוי]. [ילקוט יוסף דיני חינוך קטן עמוד שעט]

ב

החובל בקטן חייב, אבל קטן שחבל באחרים פטור, ואף לאחר שהקטן הגדיל הרי הוא פטור מלשלם, כיון שבשעת החבלה לא היה בן דעת. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שפג]

ג

מי שיש לו ילדים קטנים שאינם בקו הבריאות, ולפי עצת הרופאים תקנתם לשתות בכל יום חלב עז טהור ונקי מכל תערובת, יש להקל לו לקנות עז ולהביאו לביתו למטרה זו. ואף על פי שבזמן הזה שזכינו ב"ה ליישוב ארץ-ישראל חזר האיסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל, מכל מקום במקום חולי שאין בו סכנה, יש להקל בזה. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד שפג]

ד

יהודי שנרצח בקהיר, והרוצח שהוא יהודי ברח, וקרובי הנרצח רוצים למוסרו ליד השלטונות שיביאוהו למשפט, ולהאשימו בעון רצח, שאז צפוי לו גזר דין מות, העיקר לדינא שאין למוסרו לידי השלטונות שהם גוים, ודנים משפט מות. [יבי"א ח"י חו"מ סי' ז' עמו' תפג].

ה

רכב שנסע מאחור ופגע ברכב שלפניו, וגרם לו היזק, הנוסע מאחור בדרך כלל חייב לשאת במלוא האחריות ובהוצאת הנזק שגרם. וכך הוא מחוקי התנועה והתעבורה. ויש לזה סמך גם בהלכה. [ע"פ המבואר בש"ע (חו"מ ס"ס שעח) שאם בא אחד רוכב על סוסו מאחרי חבירו, ופגע בסוס שחבירו רוכב עליו, וניזוק הסוס, חייב לשלם ככל מה שישומו בי"ד, מה שנפחת הסוס ע"י הפגיעה. ולפ"ז אף רכב שנסע לאחר רכב אחר, ופגע בו מאחוריו, עליו מוטלת האשמה בדרך כלל, וחייב לשאת בהוצאת הנזק שגרם מפגיעתו הרעה. ולכן הנהג שמאחור צריך לנקוט באמצעי זהירות מירביים כדי למנוע תאונה במקרה שהרכב שלפניו יעצור באופן פתאומי. וראה בתשובת הרא"ש (כלל קא סי' ה) שהרוכב על סוס דוהר אין לו רשות לרוץ במקום שבני אדם רוכבים, שמא לא יוכל לעצור את הסוס הדוהר כשירצה, ופושע חשיב, ודינו כאילו הזיק בגופו, וחייב לשלם כאשר יושת עליו בבית הדין. וכבר שנינו בב"ק לב. שנים שהיו מהלכים בדרך, אחד רץ ואחד מהלך, ופגעו זה בזה וניזוק המהלך כדרכו, חייב הרץ לשלם לו כל נזקו כאשר יושת עליו בביה"ד, כי הרץ הוא משונה בהליכתו, וכל המשנה ידו על התחתונה, מלבד בערב שבת שדרך בני אדם לרוץ לצורכי שבת. ועיין בילקו"י שבת א' עמוד קל].

סימן תכז - קצת מהלכות מעקה

א

נאמר בתורה (דברים כב): כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים בביתך, כי יפול הנופל ממנו. ולכן יש לכל אחד לעשות מעקה לגגו, וזו מצות עשה מן התורה. [חופה וקידושין עמוד תרסד]

ב

צריך ליזהר מאד במצות עשיית מעקה לגג הדירה, וכל המניח גגו ולא עושה בו מעקה, מלבד שמבטל מצות עשה, עובר בלא תעשה, שנאמר ולא תשים דמים בביתך. וכבר נאמר ונשמרתם מאד לנפשותיכם. [חופה וקידושין עמוד תרסד]

ג

העולה על גג שאין בו מעקה ונזהר שלא יפול, אין בו איסור אפילו מדרבנן. [שם עמ' תרסד]

ד

אין חייבים במעקה אלא בגג שהוא בית דירה, וחייבים בה אף אם התשמיש שעל הגג הוא תשמיש עראי, כל שהוא גג לבית דירה שמשתמשים בו קבע. אבל מחסן וכדומה שאין משתמשים בו דרך קבע, אין צריך לעשות מעקה לאותו גג, אף שיש אפשרות לעלות לגג מידי פעם. וכן בית האוצרות ובית הבקר ובית העצים, אם הדבר מצוי להשתמש בגג שלהם, נכון להחמיר לעשות שם מעקה, בלי ברכה. אבל בית דירה שעשוי לתשמיש קבע, גגו חייב במעקה בברכה, אם עולים אליו להשתמש בו לכיבוס בגדים ושטיחתם, וכן לטיול ולשינה בלילות הקיץ החמים, וכיוצא בזה. [חופה וקידושין עמוד תרסה]

ה

בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות, אין צריך לו מעקה. ואם יש בו כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות חייב במעקה. [חופה וקידושין עמוד תרסח]

ו

בית שיש בו ארבע על ארבע אמות, אף על פי שאין בגגו ארבע אמות על ארבע אמות כגון שהבית בשיפוע ונקטן מלמעלה, חייב במעקה. [חופה וקידושין עמוד תרסח]

ז

גג של רעפים שאין אפשרות לעלות עליו, ואי אפשר להשתמש בגג, אין בו חיוב מעקה. [חופה וקידושין עמוד תרסט]

ח

חיוב עשיית המעקה מוטל על בעל הבית. ואם השכיר את הדירה, החיוב מוטל על השוכר הבית לעשות מעקה. ואם השוכר אינו רוצה לעשות מעקה, החיוב מוטל על המשכיר. [חופה וקידושין עמוד תרסט]

ט

בית של שותפים חייב במעקה, שנאמר (דברים כב, ח) כי יפול הנופל ממנו, תלה הכתוב בנופל. ולמה נאמר גגך? למעט גג של בתי כנסיות ובתי מדרשות, לפי שאינם עשויים לדירה. [חופה וקידושין עמוד תרסט]

י

אף שגגות של בתי כנסיות ובתי מדרשות פטורים ממעקה, מכל מקום אם יש בבית הכנסת או בבית המדרש בימה גבוהה [שמונים ס"מ], יש לעשות מעקה גמור בגובה עשרה טפחים, וראוי להקפיד בזה ולעשות מעקה בגובה עשרה כדי שלא יהיה מכשול, כי בגובה עשרה יש שמירה מעולה, ובפרט בבית המדרש שיושבים בו כל היום כולו. [שם עמוד תרע]

יא

מי שיש לו גג משותף עם שכניו והוא רוצה לעשות מעקה ושכניו מתנגדים, יעשה הוא מעקה בצד שלו, אף על פי שבכך לא נתקיימה המצוה בשלימות, ומכל מקום מחוייב הוא לעשות מה שאפשר לו לעשות, אבל לא יברך על זה כיון שלא קיים בזה מצות עשה של מעקה. [חופה וקידושין עמוד תרע]

יב

אף גג של בית כנסת אם משתמשים בו לשיעורי תורה, או לסעודות, חייב במעקה, כיון שיש בו חשש סכנה. ולכן אסור לשטוח כביסה על גג בית כנסת. [חופה וקידושין עמוד תרע]

יג

ישתדל כל אחד לקיים את המצוה בעצמו ולא על ידי שליח. כי מצוה בו יותר מבשלוחו. [חופה וקידושין עמוד תרעא]

יד

יש אומרים שאין לעשות מעקה על ידי נכרי, אלא טוב שיעשה המעקה בעצמו. ובפרט המכוש האחרון שבו מברכים, כאשר יבואר להלן. [חופה וקידושין עמוד תרעב]

טו

גובה המעקה צריך להיות עשרה טפחים, שהוא שמונים ס"מ. ומ"מ מהיות טוב נכון לחוש בדין מעקה לסברת החזון איש שהאמה חמשים ושמונה ס"מ, משום דחמירא

סכנתא מאיסורא. ויוצא שעשרה טפחים הם קרוב למטר, תשעים ושבעה ס"מ. אך אין זה מעיקר הדין אלא חומרא בעלמא. [חופה וקידושין עמוד תרעב]

טז

צריך שהמעקה יהיה חזק שלא יפול הנופל ממנו. ויש אנשים העושים את גובה המעקה חמשה או ששה טפחים עבור נוי ויופי הבית, וצריך להזהירם שלא יסמכו על זה, אלא ישלימו לעשרה טפחים. [חופה וקידושין עמוד תרעד]

יז

החיוב לעשות מעקה הוא לאו דוקא בגג, אלא כל מקום שאפשר ליכשל בו ולבא לידי סכנה, כגון שיש לו בור בחצרו, בין שיש בו מים בין שאין בו מים, חייב לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, או לעשות לו כיסוי כדי שלא יפול אדם שם. [חופה וקידושין עמוד תרעד]

יח

וכן כל דבר שיכול לגרום היזק לאחרים, או סכנה, צריך לגודרו ולמנוע ההיזק, שנאמר השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועובר על לא תשים דמים בביתך. ולכן אין להשאיר חוט חשמל פתוח בחצרו, שמא יגע בו אחר ויתחשמל ח"ו. ולא ישאיר סולם רעוע בתוך ביתו, או גדר הנוטה ליפול, וכל כיוצא בזה. [חופה וקידושין עמוד תרעד]

יט

כל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם ואומר הריני מסכן עצמי ומה לאחרים עלי בכך, או איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות, והנזהר מהם עליו תבוא ברכת טוב. [שם תרעה]

כ

ובכלל זה מי שיש לו מכונית, עליו ליזהר שהבלמים יהיו טובים, ושההגה יהיה תקין, ויקפיד על חוקי התנועה, ולא יסע במהירות מופרזת, כדי שלא יביא עצמו ואחרים לידי סכנה. ומכונית החונה על המדרכה אם הדבר גורם להולכי רגל שירדו לכביש ולסכן את חייהם, עובר בכך על לא תשים דמים בביתך. [חופה וקידושין עמוד תרעה]

כא

המשתדל להשיג רשיון נהיגה, והוא חולה במחלה סמויה שאינה מתגלית על ידי בדיקת רופא רגילה, מותר לרופאו האישי או למי שיודע בבירור על מחלתו, להודיע על כך למשרד הרישוי, למנוע בעדו השגת רשיון בכדי שלא יגרום לתאונות ואסונות בנהיגתו. [חופה וקידושין עמוד תרעו]

כב
העושה מעקה לגגו צריך לברך על עשיית המעקה, "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה". ויש לברך כאשר הפועל מסיים את עשייתו, לפני המכוש האחרון שעשוי לחזק את המעקה, שאז הוא עובר לעשייתן. והיינו במכוש האחרון בשעה שסותם את הפירצה האחרונה שלא יפלו ממנו, מפני שקודם לכן עדיין אינו מעקה, ויש שמברכים קודם התחלת הקמת המעקה. [ואף שמתחלה היה דעת מרן אאמו"ר שלא לברך על עשיית מעקה, מכל מקום הלכה כמשנה אחרונה, ולמעשה יש לברך על עשיית המעקה]. [חופה וקידושין עמוד תרעו]

כג
אין לברך שהחיינו בעת עשיית המעקה. אך יכול ללבוש בגד חדש, כגון חולצה, ויברך על זה שהחיינו, ומיד לאחר מכן יברך על המעקה, ויקבע המעקה כדין. [חופה וקידושין עמ' תרפב]

כד
כשיש ילדים קטנים בבית, צריכים לעשות סורגים על החלונות, גם אם החלונות גבוהים מן הארץ עשרה טפחים, וכן במעקה של מרפסת צריכים לעשות מעקה גבוהה יותר מעשרה טפחים, באופן שהילדים לא יבואו לידי סכנה ח"ו. [חופה וקידושין עמוד תרפג]

כה
יולדת יש לה ליזהר שלא לשכב כאשר התינוק לצידה, מחשש שלא תחנוק אותו. [שם]

כו
מותר לבנות מעקה אפילו ביום תשעה באב, הואיל ויש בו מצוה למנוע סכנה. [שם]

כז
מי שעשה סוכה על גג שאין בו מעקה, ויושב בסוכה, מקיים מצות סוכה, ואין זה נחשב כמצוה הבאה בעבירה. ומכל מקום אם הדפנות אינם חזקים ויפלו כאשר ישענו עליהם, והסוכה סמוכה לשפת הגג, מסתבר שאסור לישב בסוכה זו מצד שמסתכן בנפילה מהגג, ומביא עצמו לידי סכנה. ויש לחוש בזה לביטול מצות עשה של מעקה, ועובר על לא תשים דמים בביתך, ונשמרתם מאד לנפשותיכם. אך אם הסוכה עשויה באמצע הגג, או שמחיצותיה חזקות באופן שגם אם ישען עליהם לא יפלו, אין שום מניעה מלישב בסוכה זו. [חופה וקידושין עמוד תרפג]

כח
בית הנבנה ע"י קבלן, ונמכר לשיכון לכמה אנשים כמספר הדירות אשר שם, וע"י סולם שאינו קבוע עולים לגג לפרקים, חייבים לעשות מעקה בגג, ואף שראינו שיש המזלזלים בדבר בזמנינו, הנה אף שאין הגג בית דירה, אך אין בזה לימוד זכות, שעינינו הרואות דכל שעתא סלקי להתם לשטוח בגדים ולטייל, ובאים לידי סכנה. [שם עמוד תרפד]

כט

אם יש בור בחצר, עושה לו חוליא סביבותיו, גבוהה עשרה טפחים, או שיכסהו בכיסוי חזק, שלא יפול הנופל ממנו. ולא יברך, אחר שמצינו מחלוקת בדבר, וספק ברכות להקל. [חופה וקידושין עמוד תרפה]

עוד בעניני חושן משפט

עוד בעניני חושן משפט

א

שתי מכוניות הנפגשות זו עם זו ואין מקום מעבר לשניהם ברוחב הכביש, יש לנהוג בזה כפי חוקי התנועה. ואם אין דבר קבוע בחוק יש לתת לאוטובוס ציבורי את זכות הקדימה לעבור, ואח"כ יעבור הרכב הפרטי. והעיקר בזה לוותר אחד לרעהו, ולא חרבה ירושלים אלא מפני שהעמידו דבריהם על פי הדין דוקא. [בסנהדרין לב: נאמר על כיוצא בזה בשתי ספינות עוברות בנהר, ופגעו זו בזו, ואם יעברו שתיהן בבת אחת הרי הן טובעות, ואם יעברו בזו אחר זו שתיהן עוברות, וכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון, או בכל מקום שהכביש צר, ומימין ומשמאל תהום, ואין מעבר אלא לאחד מהם, כיצד ינהגו? אם היתה האחת טעונה והאחת אינה טעונה, תידחה זו שאינה טעונה מפני הטעונה. אם היו שתיהן טעונות, או שתיהן אינם טעונות, הטל פשרה ביניהן, ומעלות שכר זו לזו. ועל זה נאמר צדק צדק תרדוף, אחד לדין ואחד לפשרה. וכן נפסק בש"ע (חו"מ סי' ערב סי"ד). והסביר הנצי"ב בשו"ת משיב דבר, שבאו לומר לנו שאפילו אם האחת חזקה יותר, אינה יכולה לעשות דין לעצמה לעבור תחלה לפי המונח "כל דאלים גבר", אלא יש ללכת לפי כללי הצדק והיושר, שהטעונה תעבור תחלה. ונראה שאם אחת המכוניות היא של רכב ציבורי והשניה מכונית פרטית, יש להעדיף את הרכב הציבורי, שגדול כבוד הציבור, וכמבואר בסוטה. וראה בספר החסידים (סי' תקנא) אדם ההולך במדרכה, ופוגע באדם הטעון משא, ואין מקום לשניהם, ובשולי המדרכה יש בוץ וטיט ורפש, בכל זאת יש לו לפנות הדרך עד שיעבור הנושא את המשא. ואף אם הוא גוי. ואמרו חז"ל (בבא מציעא לב:) לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה, ולא עשו לפנים משורת הדין. ומוטב שיהיה אדם נדחה מפני חברו ולא דוחה. ומדרכי המוסר וכיבוד רעים, כששנים הולכים ביחד וברצונם להיכנס לבית חבר, או לבית הכנסת, האחד מכבד את רעהו שהוא יכנס תחילה (עי' ב"ק פ.). ומכל שכן כשאחד מהם הוא אביו או רבו, או שגדול ממנו בחכמה ובמנין. וכשבני חבורה יוצאים כאחד לדרך אמרו ביומא לז. שהגדול הולך באמצע, השני מימינו, והשלישי בשמאלו, שכן מצינו אצל מלאכי השרת שבאו אצל א"א, מיכאל באמצע, גבריאל מימינו, רפאל בשמאלו. אולם כשחבורות נפגשים בדרך באמצע הרחוב, או במדרכה, אין לאחד לכבד את רעהו שילך הוא תחלה לפניו, מפני שעל ידי כך מפריע את התנועה של יתר העוברים ושבים. ולכן אמרו בברכות מו: אין מכבדים לא בדרכים ולא בגשרים אלא בפתחים הראויים למזוזה. וראה

בתוס' שם, ובתר"י. אולם כל זה נאמר לגבי הולכי רגל בינם לבין עצמם, אבל כשמכונית נוסעת ולפניה הולכי רגל, אין צורך לומר שאם הולכי הרגל עוברים במעבר חציה, שעל הנהג לעצור מכוניתו ולתת להם אפשרות לעבור בשקט, אלא גם כשאין מעבר חציה ראוי מאוד שהנהג יתן לעוברי הרגל לעבור, כדי שלא יבואו לידי סכנה ח"ו. וק"ו ברחוב סואן שמבלים בו ילדים. ובפרט בימי החופש שעלולים הילדים לקפוץ לאמצע הכביש, ויבואו חלילה לידי סכנה. ולכן על הנהג לנהוג בזהירות רבה וכשרואה ילדים בכביש ינהג באיטיות רבה, כדי שלא יפגעו ח"ו. וזכר לדבר מה שאמר יעקב אבינו, אדוני יודע כי הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי, ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן].

ב

איש שהתמנה לתפקיד מנהל אדמיניסטרטיבי על כל עניני הקהילה היהודית בחו"ל, והוא נשוי עם אשה נוכריה בנישואין אזרחיים, ויש לו ממנה בן (וגם לפני כן נשא אישה נוכריה וילדה לו בת ואחר כך מתה), אסור מצד ההלכה למנות איש כזה לתפקיד הנ"ל. [הרמ"א בהגה (חו"מ ס"ס לז) פסק, טובי הקהל הממונים לעסוק בצורכי רבים הרי הם כדיינים, ואסור להושיב ביניהם מי שפסול לדון משום רשעה. ומקור דבריו מתרומת הדשן (כתבים סי' ריד). ובשו"ת משפטי שמואל (סימן צג) כתב, מי שנשבע שלא לשאת אשה על אשתו, ואח"כ נחשד על שפחתו וגיירה, ואין ידוע מי הטבילה, ומי בירך להם ז' ברכות, אם ראוי איש כזה להיות ממונה על הקהל. הנה אע"פ שאין עדים כשרים שמעידים להוציאו מכשרותו, ולפוסלו לעדות ולשבועה, מ"מ למנותו ממונה בודאי שראוי לבדוק אחרי אנשים כשרים דוקא, ואפילו לפי הסכמתם להכשיר קרובים, מ"מ פסולים מחמת עבירה אין להכשיר בכך. ובשו"ת מגן גיבורים (סי' י) הובא במטה שמעון (סי' ח הגב"י אות ב) כתב, שמינוי פרנס או ממונה לקהל צריך להיות מחשובי העיר, ולא ימצא בו שום פיסול מחמת עבירה, שאם יש בהם שום פיסול, אפי' נתמנה צריך להעבירו. ומכ"ש עבירה חמורה כזאת להתחתן עם גויה, ולחבק חיק נוכריה, ולעבור על לאו מן התורה של לא תתחתן בם, וקי"ל דקנאים פוגעים בו בודאי שאסור למנותו לתפקיד רם כזה. ומצוה רבה להעבירו ממשרתו, שלא לתת יד לפושעים המתבוללים, ונטמעים בגוים, ולוקחים ראיה מאדם כזה שהקהל מינוהו למשרה רמה כזאת, ומחזיקים ומסייעים ידי עוברי עבירה].

ג

אין להתחשב בחלומות בדיני ממונות, בין שחלם הוא על עצמו, בין שחלמו עליו אחרים, כי החלומות לא מעלין ולא מורידין. [יביע אומר ח"א חאו"ח סי' מ"א אות י"ט ובמילואים שם. וביחוה דעת חלק ד' סי' כ"ד].

ד

אם כתב הלוה שטר חוב בכתב ידו בלא עדים, ומכחיש, ורוצים לקיימו על פי כתב ידו משטר אחר (שבזה הקיום הוא מהתורה), לא מהני. [יביע אומר חלק ו חאהע"ז סי' ג' אות י"ז].

ה

אף על פי שמצד הדין הדיין יכול להשביע במקום שאינו חייב בשבועה, כשעושה כן לברר הדין, מכל מקום שב ואל תעשה עדיף. [יביע אומר חלק ד' סי' ג' אות א'].

ו

אנן בדידן נקטינן כד' הרמב"ם דאין בודקין עדי אישה בדרישה וחקירה, ומשום עיגונא, וכן ראוי לנהוג. [יביע אומר חלק ב חאהע"ז סימן ה' אות ט'. וח"ג חאהע"ז סימן ח' אות ז'. וח"ד חאהע"ז סי' ה' אות ב'. וח"ו עמו' ר"צ, וחאהע"ז סי' י'. ואם קרובי האם וקרובי אישות פסולים לעדות מה"ת. ועי' ביביע אומר ח"ו חאהע"ז סי' י' אות ז'. ושם אות ח' בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה בעידי קידושין].

ז

אף על פי שחכמים פסלוהו לחמסן, מכל מקום יש לו עדיין חזקת כשרות, ואינו נחשד על איסור תורה. [יביע אומר חלק ג חאהע"ז סי' י"ז אות ל"ה].

ח

סתם אדם כשר להעיד, אלא אם כן הוא מוחזק לנו לעם הארץ גמור, שאינו לא במקרא ולא במצוות ובמעשים טובים. אבל סתם אדם בחזקת כשרות להעיד. [יביע אומר חלק ב' חיו"ד סי' י' אות א'. וחו"מ סי' א' אות ה'. ובדין רשע בעדות עי' בח"ג חאהע"ז סי' ח' ריש הסימן].

ט

גר, כשר להעיד, אף על פי שבזמן גיותו עבר על ז' מצות בני נח, דעצם הדבר שהתגייר כעבד תשובה דמי. [יחוה דעת ח"ה עמו' קנה ודלא כמ"ש בבית יעקב].

י

עד אחד אמר חבית של יין הלוהו, והשני אמר של שמן היתה, אף על פי שלא אמר "לא כי אלא של שמן" אלא העיד בסתם דשל שמן היתה, אפילו הכי מיקרי הכחשה, ועדותן בטלה. [יביע אומר חלק ו אהע"ז סי' י' אות א' ודלא כמ"ש הפרישה בזה].

יא

עד אחד היודע בחבירו שהוא חייב לאחד סך מסויים, והוא מכחישו, יש לו להעיד, שאף על פי שגזרת הכתוב היא דאין עד אחד נאמן, ואין לו להתחכם על בוראו, אף על פי כן כל שהעד ברור לו שהוא חייב ממון, מותר להעיד. וכן ראוי ונכון לעשות להפריש את חבירו מן האיסור. ובין אם הודה בפני אותו העד שהוא חייב לו סך זה, ובין שיודע זאת בבירור בדרך אחרת. ושני עדים יכולים להעיד גם כשיכול הלוה לטעון פרעתי, שהרי המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים. [יביע אומר חלק ב סי' ג' אות ב'].

יב

עדים שהוזמנו בייחוד לשם עדות, יש לסמוך יותר על פרטי עדותן מאשר בעדים שראו הדבר בסתם, כגון שחור לבן וכדומ'. ובהוזמנו להעיד ויש הכחשה בצבע ביניהן, עדותן בטלה, וכגון שאחד אומר בטבעת של כסף קידש את האשה, והשני אומר בשל זהב היתה, (והאשה מכחישה), הוי הכחשה. [יביע אומר חלק ו' חאהע"ז סי' י' אות ב'].

יג

עיסקא שמחציתה מלוה ומחציתה פקדון, מותר לתפוס גם במשכון ששוה גם כנגד המלוה, באופן שתופס שלא בשעת הלואתו. [יבי"א ו' אהע"ז סי' יד אות ז'. ודלא כמ"ש בנתיבות המשפט].

יד

יש להזהיר מוכרי תפילין ומזוזות, שאם באים לקנות אצלם תפילין או מזוזות מהודרות שנקנים בטבין ותקלין, ופעמים מתעוררת שאלה לסופר על כשרות הפרשיות, והרב המורה הוראה הורה להקל בזה, שראוי להם להודיע על השאלה לקונה בדבר שיש בו מחלוקת הפוסקים. וכן הוא הדין במגילת אסתר, מאחר שהקונה מבקש לרכוש דוקא מגילה מהודרת לכל הדעות. [יביע אומר חלק ה' סי' ו' אות ג'].

טו

מה שפשט המנהג לאחוז בנשק השביתה במפעלים ובמוסדות הרשות, יש להם סימוכין בהלכה, חוץ מדברים שיש בהם חיי נפש, כגון שירות בתי חולים וכדומה. [שו"ת יחוה דעת ח"ד עמו' רמ"ו].

טז

מה שאמרו שאין אדם מתחייב בדבר שאינו קצוב, הוא אף אם יש לו הנאה בדבר, ואף בבנו אינו יכול להתחייב בדבר שאינו קצוב. [הקדמת מרן שלי' בריש ספר "תנופה חיים" להגר"ח פלאג'י].

יז

המזכה לחבירו מתנה על ידי אחר, שקודם לכן גילה דעתו בפירוש שהוא בכלל שונא מתנות, אינו זוכה במתנה זו שיש בזה צד חובה. [יביע אומר חלק ב חו"מ סי' ב' אות ז'].

יח

הנודר לתת לבת אחותו לנישואיה מתנה מרובה, וקנו מידו, ואפילו כתב אני מתחייב שכל מה שישלח אבי אתן לה החצי, לא מהני, ויכול לחזור בו, כיון שהוא קנין באתן. [יביע אומר חלק ה חו"מ ס"ס ה' אות ח' ושם אם קנין אתן הוי קנין דברים].

יט

במקום פיקוח נפש מותר לאדם להציל את עצמו בממון חבירו, כשבדעתו לשלם אחר כך לחבירו, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש. ולכן מי שאין לו מה לאכול והגיע לכדי פיקוח נפש, מותר לו לגנוב מחבירו על דעת לשלם לו אחר כך, כדי להציל עצמו. [יביע אומר ח"ד חחו"מ סי' ו' אות ב'. ושם האריך למעניתו בשיטת רש"י והראב"ד שאסור להציל בממון חבירו אפי' דעתו לשלם לחבירו לאחר מכן, והעלה שרווה"פ חולקים ע"ה, שאין לך דבר העומד בפני פיקו"נ חוץ מג' עבירות הידועות].

כ

רודף שיכולים להצילו באחד מאיבריו, הוא דוקא לגבי אחרים הבאים להציל את הנרדף, אבל הנרדף עצמו כיון שהוא בהול על נפשו יש אומרים שאין צריך לדקדק להצילו באחד מאיבריו. [יביע אומר חלק ד' חו"מ סי' ה' ושם העיר בזה מכמה מקומות, והביא דברי האחרונים בזה].

כא

אם היה אחד רודף את חבירו להורגו, והנרדף לא יכל להציל עצמו אלא על ידי כך שיהרוג את חבירו הרודף אחריו, ואחרים הרואים את הרודף יכלו להציל הנרדף באחד מאבריו, ואף על פי כן הרגוהו, יש לומר דהוה ליה מיתה לזה ותשלומין לזה. [יביע אומר חלק ד' סי' ה'. ושם פלפול בענין רודף שניתן להצילו באחד מאיבריו].

כב

העיקר לדינא דבכל הני דמצילין אותו בנפשו של רודף, לא שנא לן בין חול לשבת. [יביע אומר ח"ד חלק חושן משפט סי' ה' סוף אות ב'].

כג

מחזירים אבידה בטביעת עין לת"ח גם בזמן הזה. וכן תלמיד חכם מופלג דן יחידי גם בזמן הזה. [ראה בהסכמת מרן אאמו"ר שליט"א בריש ספר כרם שלמה ושם בדין איסור לימוד לגוי].

כד

בענין חלוקת הירושה של עזבון השומרת יבם, שמתה ואין לה יורשין מצדה, אלא יש רק יורשין של הבעל בלבד, והם כמה אחים, וביניהם יש גם בניו של אחד האחים שמת אחר מות בעליהם, ואמנם אם היורשים של היבמה אינם בנמצא לעת עתה, ויתכן שיש קרובים רחוקים שע"פ ד"ת יש להם זכות ירושה, [וכמ"ש (סנהדרין סח:) וכי יש לך אדם מישראל שאין לו יורשין? ועי' בפרש"י שם], לכן יש להחתים (בתוספת קבלת קנין כדת) את האחים של הבעל, וכן את בני האח שנפטר, על הצהרה באישור בית הדין, שבמקרה ויופיע מי שהוא ויוכיח שהוא מיורשי היבמה, יתחייבו לעמוד להתדיין בפני בית דין רבני מוסמך בכל מקום, וכל פסק דין שיצא ע"י ביה"ד הם מתחייבים מראש למלא

אחריו ללא פקפוק, ורק לאחר מכן תינתן תעודת ירושה חוקית לכל אחי הבעל, בחלקים שוים, על כל הנכסים שהשאירה היבמה הנפטרת, בין נכסי צאן ברזל בין נכסי מלוג. וגם האח הנפטר זוכה בחלק אחד, כיתר האחים, ומוריש את חלקו לבניו. [מרן בש"ע (אה"ע סי' קס ס"ו) כתב: שומרת יבם שמתה, יורשיה יורשים נכסי מלוג שלה, וחצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל יורשים עיקר כתובה, ותוספת, וחצי נכסי צאן ברזל. (ויורשי הבעל חייבים בקבורתה). הגה: וי"א שכל נצ"ב בחזקת יורשי הבעל, ואין להוציא מידם אם הם מוחזקים].